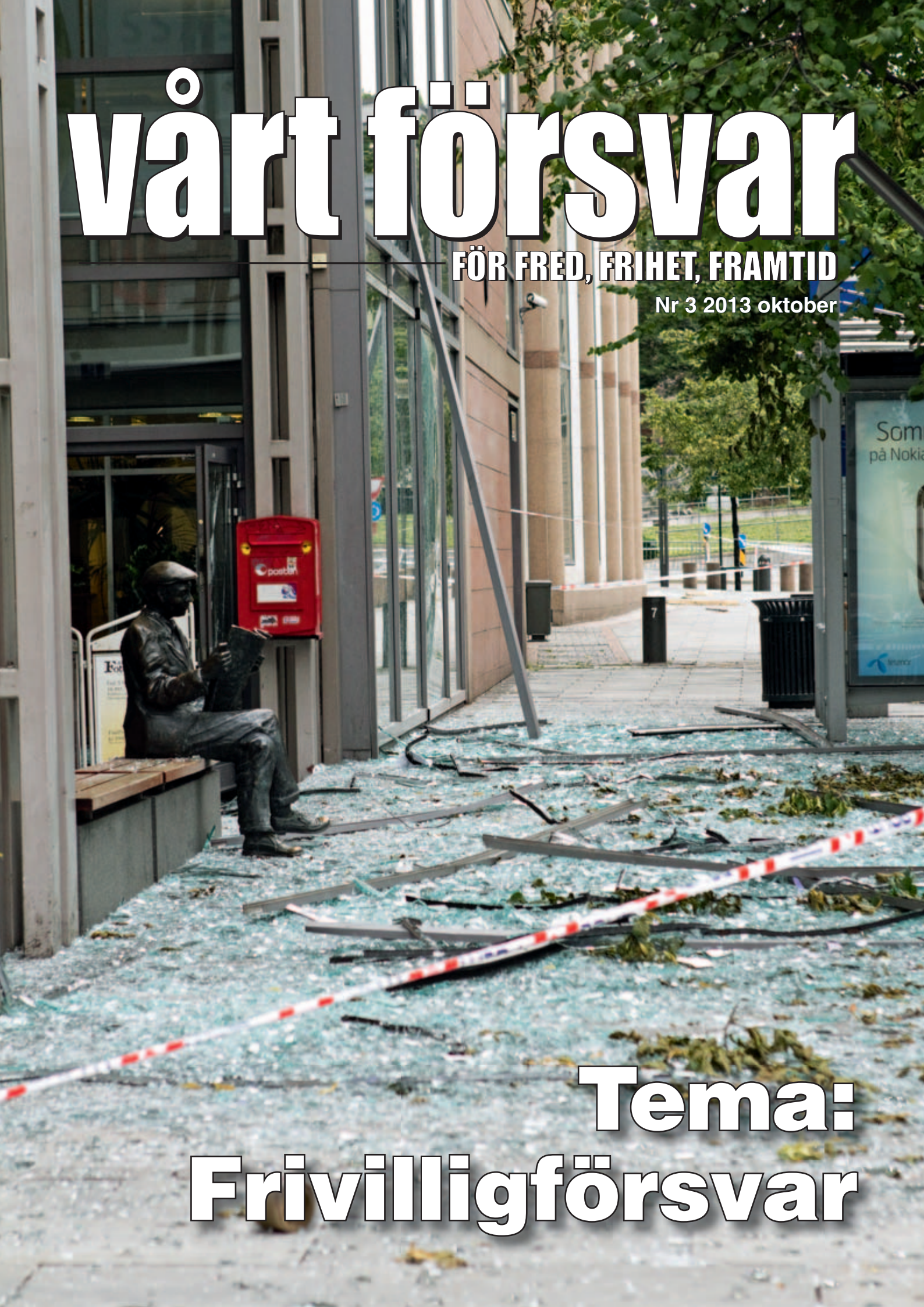

vårt försvar

FÖR FRED, FRIHET, FRAMTID

Nr 3 2013 oktober

**Tema:
Frivilligförsvar**

FÖR ETT TRYGGARE OCH SÄKRARE SAMHÄLLE

I MER ÄN 75 ÅR HAR SAAB UTVECKLAT lösningar i teknikens absoluta framkant och kontinuerligt flyttat gränserna för vad som är tekniskt och mänskligt möjligt. Genom att våga se bortom det idag kända och självklara kan vi förutspå morgondagens utmaningar och möjligheter. Och om tekniken så kräver, uppfinna helt nya lösningar.

Genom att kombinera ingenjörskonst, nytänkande och sunt förnuft och genom att kontinuerligt utveckla, anpassa och förbättra ny teknik kan vi möta våra kunders förändrade behov och krav.

Idag bistår Saab länder, myndigheter och företag med världsledande lösningar, produkter och tjänster för militärt försvar, kommersiellt flyg och civil säkerhet.

Baserat på ledande militär teknologi har vi utvecklat en brett utbud av lösningar för civil säkerhet som möter såväl dagens som morgondagens säkerhetsutmaningar.

Genom att se bortom horisonten är vi med och skapar ett tryggare och säkrare samhälle.

SAAB

innehåll

Nr 3 2013 Årgång 124

Frivilliga krafter behövs när kriser och katastrofer drabbar samhället. På bilden mediehuset nära den bombade regeringsbyggnaden i Oslo.

Foto: ScandinavianStockPhoto

Läs:

Jan Nygrens artikel *Värden att värna* på sid. 35.

Foto: Jimmy Croona Combat Camera/
Försvarsmakten

Ledare:	
Frivillighet	4
Nyheter:	5
Den arabiska våren:	
Vidar Helgesen: Den arabiske oppvåkning	7
Civil beredskap:	
Alf Sandqvist: MTE – en resurs i tiden	9
Storövningar:	
Jonas Öhman: Östersjöregionen och säkerheten	11
Bo Hugemark: Övningar i anfall och försvar	14
Debatt:	
Anna-Lena Sörenson: Vad vill alliansen med försvaret?	16
Tema: Frivilligförsvar	
Björn Körlof: Frivillighet och folkförankring	17
Bo Richard Lundgren: En renässans för frivilligheten?	20
Ingemar Wahlberg: Synen på frivillighet	23
Peter Lagerblad: Det frivilliga försvaret?	25
Personalförsörjning:	
Johan Forsell: Premier – viktigt för soldaten	27
Allan Widman: Elittänkande i rekryteringen	30
Försvarsberedningen:	
Johan Wiktorin: Osäker säkerhet	31
Sofia Tuvestad: Alternativ försvarsberedning	33
Varför ett försvar?:	
Jan Nygren: Värden att värna	35
Debatt:	
Andreas Braw: Låt soldaten vara soldat	37
Krönika:	
Claes Arvidsson: Tankar om det otänkbara	38

Nästa nummer, 4/13, utkommer 16/12.
Manusstopp 21/10.

Frivillighet

Att frivilligt ställa upp för landets försvar har gamla anor i Sverige. Från äldsta tid har det varit en medborgerlig rätt och skyldighet att försvara den egna hembygden, landskapet och landet.

Den struktur för frivillig försvarsverksamhet som vi ser i dag har rötter i det engagemang för försvaret som växte fram under de första årtiondena av 1900-talet. Under andra världskriget ökade dess betydelse och numerär, och frivilligförsvaret var under det kalla kriget en viktig komponent i totalförsvaret.

Frivilligorganisationerna har olika huvudinriktningar. Svenska Försvarsutbildningsförbundet har både militär och civil krishanteringsstödande profil. Sjövärnskåren och Flygvapenfrivilliga har tydliga militära drag medan inriktningen mot det civila samhällsskyddet är tydlig hos bland andra Frivilliga Automobilkåren och Blå Stjärnan. Skytteorganisationerna och Brukshundsklubben har intresseorientering.

Försvarsmakten har professionaliserats vilket inneburit ett minskat behov av frivilligpersonal. Kraven på den personal som har frivilligavtal med Försvarsmakten ökar, vilket åter-

speglas i allt högre kvalitet på utbildningen som genomförs i frivilligorganisationernas regi, bland annat för Hemvärnet. Rekrytering till Försvarsmakten är bland annat viktiga uppgifter för Svenska Försvarsutbildningsförbundet, Sjövärnskåren och Flygvapenfrivilliga. Det gör ungdomsverksamheten central för dessa organisationer.

Från politiskt håll finns ett intresse för frivilligrörelsen som hänger samman med samhällets behov av kompetenser för att hantera påfrestningar. Frivilligorganisationerna är kostnadseffektiva med en liten administrativ överbyggnad och erbjuder människor engagerande verksamhet till nytta för samhället som helhet.

Inför framtiden finns både problemområden och möjligheter. Till problemen hör svårigheterna att rekrytera nya medlemmar vilket innebär att medlemskåren har en relativt hög medelålder. Olika utredningar har också pekat på behovet av att utveckla en administrativ samordning och genomföra strukturförändringar som ökar verksamhetens relevans och resurseffektivitet.

Bland möjligheterna finns en ökande ungdomsverksam-

het som en del av stödet till Försvarsmaktens rekrytering, liksom utbildningen av specialister bland annat till Hemvärnet. De civila uppdragen blir successivt fler vilket bidrar till att öka samhällets förmåga att hantera de icke-militära hoten. De utbildningar som genomförs håller generellt hög kvalitet och frivilliginnsatserna har hög leveranssäkerhet till låg kostnad.

aff betonar i sin övergripande strategi att en bred förankring av försvaret inom befolkningen är en av de viktigaste förutsättningarna för ett robust samhälle. I en krissituation måste det finnas ett stort förtroende mellan statens representanter och enskilda medborgare och detta bygger bland annat på kunskap.

Alla är välkomna som medlem i en frivilligorganisation; de finns representerade över hela landet. Varje medlem blir en ambassadör för försvars- och säkerhetsfrågorna och kan förmedla saklig försvarsinformation och därmed bidra till den folkliga förankringen av dessa frågor.

Har vi mot denna bakgrund råd att INTE satsa på de frivilliga försvarsorganisationerna? ■

Syriens folk behöver hjälp.

Sms:a **AKUT SYRIEN** till **72 900** och skänk 50 kr så är du med och räddar liv i Syrien!

 Röda Korset

Tuff kritik mot det nordiska försvarssamarbetet i Finland

Ledarsribben och säkerhetspolitiska analytikern Yrsa Grüne har i en artikel i den tongivande Finländska dagstidningen *Hufvudstadsbladet* (Hbl) kritiserat nordiska politiker för ett bristande intresse när det gäller försvarsfrågor. Grüne betonade att det nordiska försvarssamarbetet Nordic Defence Cooperation (NORDEF) inte utgör en garanti för den nordiska solidariteten. I Europa är det enbart Nato som kan ge utfästelser till sina medlemmar om militärt stöd i händelse av en väpnad konflikt eller annan svår kris. Politikerna i de nordiska länderna har i detta perspektiv inte varit fullt så öppna om samarbetet, istället har

öppenheten främst varit synlig hos de nordiska försvarsscheferna (överbefälhavarna). Vidare menade Grüne i sin artikel att EU:s försvarssamarbete endast hade till syfte att slå vakt om de europeiska försvarsindustriernas intressen. EU snabbinsatsstyrkor (battle groups, BG) har inte använts en enda gång sedan de skapades för snart sju år sedan (Sverige har varit värdnation för BG 2008, 2011 och blir det också 2015). Grüne avslutade sin artikel med att konstatera att utan ekonomiska till-

Foto: Försvarsmakten

Svenska och finska soldater har årligen flera återkommande övningar samt deltar bl a tillsammans i Afghanistaninsatsen.

skott till försvaret i både Sverige och Finland kommer försvarskapaciteten i Norden att urholkas. Finland och Danmark kommer att minska sin försvarsbudget med upp till 10 procent de kommande åren. Norge vidmakthåller nuvarande nivå.

Finlands försvar förnyas

Foto: Ville Tuokko

Finsk F/A-18 Hornet med vapenlast. Det nya vapensystemet levereras år 2015. Finlands flygvapen har 62st F-18.

Finland deltog nyligen i övningen Arctic Challenge 2013 med ett antal F/A-18 Hornet plan. Övningens flygverksamhet genomfördes i både det finska, svenska och norska luftområdet. Som tidigare rapporterats planerar Finland att upgradera (livstidsförlänga) F/A-18 Hornet. Under mars 2012 förnyades vapenarsenalen genom anskaffning av den GPS-

styrda amerikanska roboten JASSM med en räckvidd på 35 km, den GPS-styrda bomben JDAM med räckvidd på 10 km samt glidbomben JSOW med räckvidd på 70 km. Leveranserna av de nya verkanssystemen beräknas till 2015. Samtliga vapen får anses vara toppmoderna och stärker den finska försvarsmaktens totala kapacitet. Enligt *Hufvudstadsbladet*

uppgår priset till närmare 180 miljoner euro. Affären har inte onoterat passerat Kreml där president Putin enligt uppgifter i massmedia uttryckt sitt ogillande över Finlands vapenaffärer med Nato. När Finland ställde frågan till USA om att få köpa 70 markrobotar (ATACMS M-57) med en räckvidd på 300 km, för 100 miljoner euro gav kongressen oväntat avslag i juni 2013. Inledningsvis spekulerades om detta var kopplat till Putins uttalande och risken för en försämrad relation länderna emellan. I augusti rapporterade den finska tidningen *Helsingin Sanomat*, efter kontakter med försvarshögkvarteret Pentagon, att avslaget varit framkallat av ett skrivfel i orderns modellbeskrivning, istället för modell M-57 innehöll skrivelsen till kongressen modell M-39, vilket är en robot som inte längre tillverkas. Finland planerar att lämna in en ny ansökan under hösten 2013.

Besparingen på försvarslogistiken försenas?

I juni 2012 beslutade regeringen om att Försvarsmakten och myndigheten Försvarets materielverk (FMV) skulle genomföra sammanslagningar i syfte att rationalisera och göra besparingar inom områdena upphandlings- och tjänsteorganisationer samt förråd, service och verkstäder. Enligt beslutet skulle fusionen skapa besparingar på upptill 760 miljoner årligen fr o m år 2015. Som en konsekvens skulle FMV:s ansvar för upphandlingar bli tydligare liksom kravet på att skapa de afärsmässigt bästa lösningar.

FMLOG har logistikansvaret i Försvarsmakten, medan FMV traditionellt har ansvarat för upphandling för hela statsverket. Nu ökar FMV:s uppgifter inom Försvarsmakten.

Foto: Per Josse

Statskontorets granskning av situationen har i en nyligen utkommen rapport (Reformeringen av Försvarslogistiken Delrapport 1) i augusti 2013 pekat på att besparingen riskerar att reduceras till 610 miljoner och infalla först år 2016. Försvarsdepartementet riskerar därmed att gå miste om en välkommen kostnadsbesparing

om 810 miljoner. Som orsak anges bl a bristen på personal med rätt kompetens. I rapporten betonar utredarna dock att försvarslogistiken är komplex och att logistikflödet parallellt med omställningen måste fungera och stödja Försvarsmaktens insatta förband. En ny rapport i ämnet kommer att släppas under år 2014.

Försvarets besparingar påverkar den operativa förmågan

Foto: Johannes Jansson

Före valet 2014 kommer riksdagen att få ta ställning till Försvarsmaktens framtida organisation och funktion. Mycket tyder på att inriktningen i försvarsbeslutet år 2009 kommer att prolongeras. Kostnadsökningarna kan dock medföra betydande ambitionssänkningar och organisationsförändringar.

Regeringens besparingskrav på Försvarsmakten kan nu få direkta konsekvenser för Försvarets operativa förmåga. I slutet av augusti redovisade Försvarsmakten sitt svar på regeringsbeslut 5 (RB5) som innebär att Försvarsmakten anmodades inkomma med en redogörelse om hur 500 miljoner årligen skulle kunna sparas på löne- och materiellfr o m år 2019.

I stora drag skall lönekostanden sänkas genom att man gör om ett antal officersbefattningar till specialistofficersbefattningar med lägre lön, och går från specialistofficers- till gruppbefälsbefattningar liksom befattningar för soldater och sjömän (GSS). Antalet yrkesofficerare skall skäras ned med 600 individer till år 2019 liksom 450 civilanställda. Högkvarteret kommer att minskas med 150 militära och 50 civila befattningar fr o m den

1 januari 2014. Besparingarna för den övriga Försvarsmakten kommer successivt att införas mellan åren 2014-2019. De kontinuerligt tjänstgörande soldaterna skall under perioden få utökade uppgifter som instruktörer och delta i utbildningen av den tidvis anställda personalen liksom hemvärnets personal.

Försvarsmakten varnar samtidigt regeringen för att besparingarna kan få konsekvenser för den operativa förmågan och förmågan att upprätthålla grundberedskapen (insatsorganisationen). Dessa konsekvenser kommer att redovisas närmare i budgetunderlaget för år 2015.

I Försvarsmaktens delårsrapport som också släpptes i augusti redovisades ett preliminärt underskott på 100 miljoner bl a som en konsekvens av det nya arbetstidsavtalet som infördes under år 2012.

Vidar Helgesen:

Den arabiske oppvåkning

Etter blodbadet i Egypt nylig spør mange seg: er «den arabiske våren» over? Det er naturlig at spørsmålet stilles, for kuppet og voldsbruken er en klar beskjed fra det militære om at demokratisering er uønsket. Hva som nå følger på kort og mellomlang sikt, er usikkert: en retur til Mubarak-æraens sivile politiske prosess som fasade for et militærstyre? Et nakent militærdiktatur? Terrorisme? Borgerkrig? Mye avhenger av hvordan de to andre betydelige politiske grupperingene stiller seg: på den ene siden islamistene anført av det muslimske brorskap, som kan komme til å gå under jorden og eventuelt militariseres, på den annen side de sekulære/urbane/liberale som støttet militærkuppet men kanskje ikke helt visste hva de støttet.

Egyptys krise er også en regional og potensielt global krise. Regionalt er det stor grunn til uro over utviklingen i Nord-Afrika: en båtreise fra Europa

finner vi et belte av ustabilitet. Gaddafis fall i Libya har bidratt til en farlig regional dynamikk både i Nord-Afrika, Sahel og Vest-Afrika. Selv den relative suksesshistorien Tunisia opplever politisk vold og turbulens. Mange frykter at et Yemen i politisk limbo kan bli et nytt fotfeste for Al Qaida. I dette regionale bildet er det altså at Egypt, som tidligere var en leverandør av stabilitet og sikkerhet, idag er en leverandør av ustabilitet. Når Egypts islamister nektes deltagelse i den politiske prosessen, stemples som terrorister, fengles, straffes og drepes, gir dette ammunisjon til jihadister både i Egypt og regionalt. Når vestlige land oppfattes som stilliende å akseptere det egyptiske kuppstyret, gir det ammunisjon til jihadister også i Vesten.

Mot dette bakteppet av ustabilitet er det mange som spør seg om det ville vært bedre for global sikkerhet om «den arabiske våren» aldri hadde kom-

met. Men revolusjoner skapes ikke på geostrategiske tegnebrett: de kommer nedenfra. Derfor er det for tidlig å avlyse demokratiets muligheter i den arabiske verden. Vi bør snarere forsøke å forstå de dypere drivkrefter som slapp løs våren 2011.

Jeg vil forsøke å besvare tre spørsmål. For det første, hvilken dynamikk er det som driver de endringsbehov som satte den arabiske våren i gang? For det andre, hva vet vi om hva en demokratiseringsprosess krever? For det tredje, hvor går veien fremover?

Stabiliteten som ikke var

Den arabiske verden har stor strategisk og politisk betydning ikke minst på grunn av regionens petroleumsressurser. (Betydningen blir desto større av at Israel ligger i samme region og av dette landets betydning for amerikansk utenrikspolitikk, men det perspektivet skal jeg la ligge her.) 40 % av

verdens petroleum befinner seg i regionen. Selv om skifergass-revolusjonen vil gjøre USA og trolig Europa mindre avhengig av den arabiske verden, vil det meste av verdens økende energibehov det neste tiåret måtte dekkes fra den arabiske gulf.

Energimarkeder og verdensøkonomien verdsetter stabilitet. Denne preferansen har vært reflektert i vestlig støtte for regimer i regionen som har blitt ansett for å være leverandører av stabilitet. «Den arabiske våren» har rokket ved denne oppfatningen. Problemet er at stabiliteten har blitt til stagnasjon. Selv om arabiske land ikke er ensartede, har de fleste arabiske stater viktige fellestrekk: 1) politisk og økonomisk makt er konsentrert på få hender; 2) sikkerhetsapparatet har en dominerende stilling; 3) statene er sentralistiske, med en dominerende offentlig sektor og svakt næringsliv; 4) økonomi og politikk i regionen er sterkt påvirket av pengestrømmer fra utlandet, enten kilden er petroleum, bistand eller diaspora.

Tiår med sentralisert kontroll har skapt et samfunn der økonomiske muligheter er forbeholdt et tynt skikt av befolkningen, med direkte forbindelser til den politiske eliten. Resultatet er gjennomkorrupte systemer, helt uten parlamentarisk kontroll, uten offentlig innsyn i bruken av nasjonale ressurser, et fravær av rettsstat og en overbemannet offentlig sektor.

Til sammen tegner dette et bilde av meget statiske samfunn. Men arabiske land har også et fellestrekk som er ytterst dynamisk: en historisk ungdomsbølge. Befolkningen er fordoblet siden 1950. Idag er 6 av 10 arabere under 25 år. De arabiske land har den høyeste ungdomsarbeidsløshet i verden: over 20 prosent. Utdannelsesnivået og -kvaliteten er desperat dårlig. Derfor har den unge generasjon fått nok av «stabilitet» slik de kjenner

den. Og denne generasjonen er en voksende politisk kraft. De er oppkoblet mot verden på en måte som foreldregenerasjonen ikke engang kunne drømme om. De er den første generasjon som er del av en global politisk bevissthet og som derfor lettere kan se egne samfunns mislykkethet i perspektiv. Dette var begynnelsen på det som kalles «den arabiske våren», men som mer dekkende bør kalles den arabiske oppvåkningen.

Når en rekke umoderne, uproduktive, udemokratiske og undertrykkende regimer konfronteres av en ung, oppvåknet befolkning, blir det politiske forandringer. Retning og tempo i endringene er ikke klart. Men det som er klart, er at i fremtiden vil borgeren være en politisk faktor å regne med også i arabiske land. Den gamle styringsmodellen av hersker og undersått er ikke bærekraftig. Drømmen om stabilitet er derfor urealistisk. Selv om militære maktmidler på kort sikt kan gjenopprette forestillingen om stabilitet, slik hæren i Egypt åpenbart nå forsøker, vil de underliggende drivkreftene for forandring være enn sterkere. Derfor er det for tidlig å avskrive den arabiske oppvåkningen. I Egypt som andre steder.

Demokratiseringsprosesser

Ettersom jeg har avfeid stabilitet i den arabiske verden som en drøm, la meg raskt fastslå: stabilitet er ofte en god ting, og demokrati er godt for stabilitet i det lange løp. Men demokratiseringsprosesser er i sin natur destabiliserende, fordi de dreier seg om å endre maktforholdene i samfunnet. Jo dypere de eksisterende maktstrukturer går i samfunnet, og jo mer de består i en sammenkobling av politisk, militær og økonomisk makt, desto mer turbulent kan demokratiseringsprosessen bli. Jo svakere de politiske institusjonene er i utgangspunktet, desto mer krevende er prosessen. Gitt de kjennetegn vi over har

sett ved den typiske arabiske stat, er det klart nok at scenen er satt for turbulens.

Denne turbulensen vil vare i flere tiår. For igjen å ta Egypt som eksempel: to og et halvt år etter Mubaraks fall har landet ikke kommet langt i noen demokratiseringsprosess. Men samfunnet er likevel et helt annet. Det blir derfor galt å si at Egypt er tilbake til «square one»: selve spillebrettet har endret seg. Og det vil fortsette å endre seg: nye politiske partier vil oppstå, slå seg sammen, forsvinne og gjenoppstå. Politiske ledere ofte komme og gå i stor hastighet: de som med stor eufori blir valgt i det første frie valg, blir ofte feid ut ved neste valg fordi de ikke møtte folks urealistiske forventninger. Midlertidige grunnlover avløses av permanente grunnlover som så viser seg å være like midlertidige. Regelmessig ser vi at urealistiske tidsplaner for valg og grunnlovsreform bidrar til kaos: det ville ofte vært tid å spare på å ta seg bedre tid i utgangspunktet.

Den fremste årsak til at tid er så viktig, heter inkludering. De arabiske statene har ekskludert det store flertall av befolkningen fra både politiske og økonomiske muligheter. Å utvikle mer inkluderende samfunn dreier seg ikke da om å formulere rettigheter på et stykke grunnlovspapir: det dreier seg om å gjøre selve grunnlovsprosessen inkluderende. I et land hvor politisk deltagelse er et helt nytt fenomen, vil dette kreve sin tid. Og i et land som ikke tidligere har hatt frie valg, vil det ta tid for nye partier å formes og utvikle politikk, for velgere å bli opplyst såvel om sine rettigheter som om partienes posisjoner, og for valgmyndigheter å utvikle den nødvendige uavhengighet og profesjonalitet til å sikre valg med integritet. Og da har jeg ikke engang berørt det enda mer tidkrevende: å skape en demokratisk kultur der vinneren ikke tar alt.

Hva vil skje fremover?

Den arabiske oppvåkningen har på bare to og et halvt år skapt nesten alle tenkelige scenarier: modest reform i Marokko, skinnreform i Jordan, en relativt stødig, inkluderende politisk prosess i Tunisia, hard undertrykkelse og nabolandsintervensjon i Bahrain, kupp og kontrarevolusjon i Egypt, et Libya nærmest i oppløsning og med dramatiske ringvirkninger i Nord-Afrika, Sahel og Vest-Afrika, et Syria i borgerkrig, et Yemen som omtales som det nye kjerneområde for Al Qaidas terror. Og en hel del stater hvor det tilsynelatende fortsatt er stabilt: Algerie og flere gulfstater, for eksempel.

I årene som kommer vil vi få se mer av det samme: en mangefasettert, uforutsigbar og ofte kaosartet region som vil utgjøre en betydelig politisk, økonomisk og sikkerhetsmessig utfordring for omverdenen – ikke minst for Europa, med sin geografiske nærhet.

I all denne uforutsigbarhet er det dog kanskje sikkert å fastslå at fire parametre vil være viktige for utviklingen, uten at det her er plass til å gå i detalj. For det første, energiressursenes økonomiske og politiske betydning, regionalt og globalt. For det andre, det militære og sikkerhetsstyrkers rolle i politikk og økonomi, og hvordan de reagerer på folkets krav om forandring. For det tredje, religionens rolle både som politisk drivkraft som konfliktfaktor – særlig med tanke på spenningene mellom sunni- og shiaislam samt hvilket rom som gis for livssynsminoriteter. Og for det fjerde, og viktigst: den oppvåkne ungdomsgenerasjonen, som tross turbulens og tilbakeslag bærer bud om at forandring kommer. ■

Vidar Helgensen er generalsekretærer i International Institute for Development and Electoral Assistance og var tidligere statssekretærer i norske UD (2001–2005).

Alf Sandqvist:

MTE – en resurs i tiden

Når vårt samhälle utsätts för mycket svåra påfrestningar, olyckor m m har ordinarie krisfunktioner ofta inte tillräckliga resurser och uthållighet för att över tid hantera situationen. Kravet är då att det finns kompetenta frivilliga resurser att tillgå inom ett antal områden.

I många kommuner organiseras frivilliga resursgrupper – FRG – vars främsta syfte är att i kriser utgöra den nödvändiga "arbetskraftsförstärkning" som kommunen behöver. Mer specialiserade funktioner, som av kostnadsskäl inte kan organiseras i varje kommun, "poolas". Exempel på sådana specialiserade resurser är ledningsstöd, transporter med flera. Därför byggs en bredskaresstyrka av Motor- och Transportenheter upp över hela landet.

Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap, MSB, har tagit initiativet till att skapa en beredskapsstyrka som ska kunna bistå med chaufförer under olyckor. När vårt samhälle utsätts för mycket svåra påfrestningar, olyckor med mera har ordinarie krisfunktioner ofta inte tillräckliga resurser och uthållighet för att över tid hantera situationen. Kravet är då att det finns kompetenta frivilliga resurser att tillgå inom ett antal områden. Inom transportområdet, där FAK, Bilkåren och FMCK verkar, vill Myndighe-

ten för samhällsskydd och beredskap – MSB – inom landet skapa tio "pooler" av förare. Dessa "pooler" benämns Motor- och Transportenheter, förkortat MTE, och är avsedda att innehålla bandvagnsförare, lastbilsförare, bussförare, MC-ordonnanser, elverksoperatörer och mekaniker. Dessa MTE skall organiseras i hela Sverige under de kommande åren.

Södra Sverige först i spåret

Behovet av extra transportpersonal i de sju södra länen i Sverige har av MSB och berörda länsstyrelser framräknats till ungefär 300 personer. Utifrån aktionsradier, anspänningstider mm så har MSB beslutat att denna resurs bör vara uppdelad på tre MTE. De orter som är aktuella att utgöra "säte" för en MTE är Eksjö, Hässleholm och Borås. Att MTE har sitt "säte" på en plats innebär inte att all personal måste bo och verka där. Personalen bör bo inom MTE:s aktionsradie som är 12–15 mil räknat från "sätet". Fram till dags dato har ca 75%

Foto: ScandinavianStockPhoto

Transportsektorn har en avgörande betydelse för att säkerställa samhällets funktionskedjor.

av denna personal rekryterats och utbildats i södra Sverige. En överenskommelse avseende utbildning har tecknats mellan länsstyrelsen i Jönköpings län och frivilligorganisationerna.

I mellersta och norra Sverige sker motsvarande satsning under de närmaste åren. "Sätesorterna" är där Karlstad, Enköping, Gävle, Östersund, Sundsvall, Umeå och Luleå.

En välutbildad och välövad enhet

En MTE består totalt av cirka 100 personer. De leds av en chef med tre ställföreträdare. Personalen har getts en särskild utbildning för denna uppgift. Dessa personer upprätthåller en viss insatsberedskap under hela året och samverkar med övriga samhällsfunktioner inom krisberedskapen såsom räddningstjänsten, polisen med flera. Målet är att för ledningen genomföra en övning per år med andra

samhällsfunktioner, räddningstjänst, polis, länsstyrelse, Försvarsmakten m fl. För förare, elverkspersonal mm sker repetitionsutbildning återkommande.

När personal kallas ut i tjänst för insats har de ersättning enligt avtalet för deltidsbrandmän.

Under de kommande åren kommer utbildning av såväl lastbilsförare med C och CE körkort liksom bussförare med D körkort att genomföras. Buss- och lastbilsförarna som vid insats skall verka i våra miljöer måste besitta vana från aktuellt fordon för att klara av uppgifterna. För att MTE skall kunna nyttjas vid bortfall av el skall också elverksoperatörer utbildas. Även vissa mekaniker för underhåll och reparation av fordonen kommer att utbildas. Viss kompletterande utbildning av bandvagnsförare kommer också att ske.

All utbildning är fri d v s man erhåller utbildning, resor till och från utbildning, mat, husrum och ersättning. Den enskilde är försäkrad från det att denne lämnar hemmet till han eller hon återkommer dit. ■

Alf Sandqvist är Rikskårchef för FAK. Han är generalmajor och har tidigare bl a varit arméinspektör.

Faktaruta

FAK – Frivilliga Automobilkårens Riksförbund – är en rikstäckande frivillig organisation med uppgift att vidareutbilda förare för att säkerställa den tunga trafiken i en krissituation. FAK är organiserat i 27 kårer och har sitt kansli i Stockholm. FAK har ett brett kontaktnät och samverkar med andra organisationer, myndigheter och företag. Läs mer på www.fak.se

Jonas Öhman:

Östersjöregionen och säkerheten

Foto: Alfredas Pladis, Courtesy of Lithuanian Ministry of Defence

Stabsledningscentralen i Pabrade, Litauen, under Nato-övningen Steadfast Juncture 2011.

För den som följer utvecklingen av säkerhetsläget i Östersjöregionen står det allt klarare vilka vindar som driver de traditionella stormakterna. Samtidigt blir en – nygammal – regional aktör allt starkare, dock med stora säkerhetspolitiska frågetecken.

Nato-mobiliseringsövning, *Steadfast Jazz 2013*, samt den ryska motsvarigheten, *Zapad 2013*, antyder i vilken riktning säkerhetsläget i Östersjöområdet kan komma att förändras.

Nato i praktiken

Man kan konstatera att de övningar som Nato genomfört i Östersjöområdet under senare år i liten grad handlat om regionala förutsättningar. Istället har de baserats på de krav som ställts på alliansens kapacitet i

andra delar av världen. Så var till exempel förra årets *Baltops 2012* i princip modellerad efter förhållandena vid Östafrika och, i någon mån, den alltmer komplicerade situationen i östra Medelhavet. Detsamma kan sägas om årets hittills största övning *Sabre Strike*, som gick ut på att imitera taktiska förhållanden som kan uppstå i strid med till exempel milisstyrkor.

Baltländerna har satsat hårt på att utföra de internationella uppdrag som ålagts dem under det senaste årtiondet. Detta gäller inte minst Estland, som under vissa perioder varit det land som proportionellt haft mest trupp per capita av alla länder i Afghanistan, dessutom i de riskfyllda södra delarna, vilket lett till relativt stora förluster. Vidare har till exempel

litauiska specialstyrkor, med en del mycket speciella färdigheter, använts flitigt under amerikanskt övergripande befäl. Dessa specialstyrkor kommer också att finnas kvar i Afghanistan även efter ett formellt tillbakadragande.

De höga förväntningarna på främst USA har tydligt kunna noteras i informella samtal med baltiska stabsofficerare, där man åberopar de internationella insatserna som en "inbetalning på säkerhetskontot", att ta ut vid behov.

Det verkar dock som om dessa förhoppningar kommer allt mer på skam. Redan under förra året gjorde USA det klart att man kraftigt ämnar dra ner på engagemanget i Östersjöregionen. Den dåvarande ambasadören i Litauen, Anne Der-

se, betonade till exempel i maj förra året i ett pressuttalande att endast den som har kapacitet att försvara sig själv kan förväntas erhålla stöd.

Militärpolitisk Svarte Petter

Försvarsförmågan i Europa, inom Nato, har blivit lidande, inte bara i Östeuropa. Informella samtal med europeiska Nato-företrädare ger en bild av en organisation som lider av kronisk resursbrist där det handlar om att hålla nere både fasta och löpande utgifter. Det Nato-”spel” som för närvarande bedrivs inom Europa beskrivs av insatta närmast som en militärpolitisk version av Svarte Petter.

I Östersjöregionen läggs mot denna bakgrund i dagsläget en oproportionerligt tung börda på den regionalt största Nato-medlemmen; Polen. Vad gäller till exempel *Steadfast Jazz* har landet i princip fått uppdraget att ställa upp med erforderliga trupper och resurser för övningen. I dagsläget ställs ca 70 % av de trupper som deltar till förfogande av länder som ingår i den så kallade Visegradgruppen (Polen, Ungern, Tjeckien, Slovakien) samt, givetvis, baltstaterna.

Steadfast Jazz ska fungera som ett test för delar av den så kallade Nato Reaction Force (NRF), som snabbt ska kunna sättas in under vitt skilda omständigheter. USA, som håller på att dra ned på sina stående europeiska styrkor, har nyligen, möjligen för att blidka sina europeiska partners, för första gången inordnat sig under NRF. En mindre del av 1. kavalleridivisionen kommer i den egenskapen att delta i *Steadfast Jazz* stabsövningsdel. Vad gäller trupp kommer en mindre del av de så kallade roterande styrkor som finns tillgängliga i Europa, sannolikt ett marinkårskompani, att avdelas. Intressant är att US Army Europe officiellt inte på något vis deltar i övningen, vilken inte ens är markerad på öv-

ningskartan på organisationens hemsida.

Av allt att döma har övningens ambitioner minskat. Från att geografiskt ha omfattat Polen och de tre baltiska staterna återstår nu av den endast två länder där den konkreta genomföras; stridsskjutningar i Polen, parallellt med en stabsövning i Lettland. Till detta tillkommer en del flottmanövrar och viss flygaktivitet. Det är dock inte alls fråga om att praktiskt öva förmågan att förflytta några större styrkor till Baltikumområdet. Det ska dock sägas att man, parallellt med *Steadfast Jazz* ämnar genomföra övningen *Baltic Host*, som ska träna kapaciteten i Baltikum för att ta emot hjälp under krisförhållanden.

ZAPAD 2013

Dessa övningar ställs mot den ryska *Zapad 2013*, med ett numerärt betydligt större deltagande, och kanske med en betydligt skarpare agenda än *Steadfast Jazz*. Ryssland har i dagsläget inte reell kapacitet att i praktiken genomföra några mer omfattande insatser i regionen.

Dock står ett antal elitförband, främst fallskärmsjägare och marininfanteri, med god beredskap till förfogande. Dessa skulle teoretiskt kunna användas för att, a la Georgien, till exempel skära av Baltikum från resten av Nato via gränsområdet mellan Kaliningrad och Vitryssland, eller för ett besättande av till exempel Narvaområdet.

Man kan nämligen inte utesluta risken för ett aggressivt agerande från rysk sida i framtiden; dock kanske inte så mycket av utrikespolitiska som av inrikespolitiska skäl. Den ryska centralmakten börjar av allt att döma få allt större trovärdighetsproblem, inte minst ekonomiskt. En uppblående utrikespolitisk konflikt i det ryska närområdet skulle kunna spela en avgörande roll för att ”snabbkonsolidera” ett Ryssland som hotas av politisk inre oro. Detta har gjorts tidigare, med Tjetjenien som främsta exempel. En ”kris” i Baltikumområdet, med användande av element i de ryska minoriteterna och/eller tillgången till Kaliningradområdet som motiv, är ett scenario att ha i bak-

Amerikanska marinkårsstyrkor landstiger i anslutning till Nato-övningen Baltops 2012.

fickan, där militära blixtingser skulle fungera som jokern i leken. Man kan här notera att beteckningen "Zapad" ("Väst") i rysk militärjargong avser just Kaliningradområdet.

Zapad 2013 med, enligt uppgift, offensiva territoriesäkrande moment, i kombination med ett "preventivt" nyttjande av taktiska kärnvapen mot mål i Polen, torde kunna tolkas mot bakgrund av ett sådant, begränsat men dramatiskt, snabbinsatsscenario.

Hur man på Nato-håll ser på ett sådant scenario i dagsläget är oklart. Den tydligaste motreaktionen på det ryska övningsupplägget som kan skönjas inom ramen för Steadfast Jazz är att specialförband med kapacitet för sanering av radioaktiv strålning kommer att delta. Ett inslag med viss doft av det kalla kriget, men alltså med en annan betydelse i det för stunden främst "mjuka" symbolspelet om Östersjön.

Soft Power på slak lina

För det spel som pågår i Östersjöområdet handlar, militära övningar till trots, betyd-

ligt mer om *Soft Power*. Så är till exempel Ryssland betydligt mer upprört över Ukrainas allt starkare band till EU än över Nato-övningar, indirekt riktade mot Ryssland. Ukraina ska enligt planerna ratificera ett frihandelsavtal, för övrigt i just Baltikum, i Vilnius, under det litauiska EU-ordförandeskapet. Ukraina är pressat och har till och med, kanske just för att minska spänningen gentemot alla intressenter, aviserat tanken att delta på bägge sidor (!) i höstens övningar, något som skapat huvudbry.

Vad gäller "mjukt" inflytande, i Östersjöområdet, främst i baltstaterna, blir Skandinavien, och främst då Sveriges roll allt mer markant, och samtidigt, paradoxalt nog, därmed allt oklarare. Det är högst osäkert om svensk allmänhet inser hur pass omfattande och strategiskt djupgående de svenska ekonomiska (och därmed, indirekt, politiska) intressena i Baltikum utvecklas. Nästan hela bankväsendet, stora delar av telekommunikationsområdet samt en lång rad tunga "symboliska" investeringar gör Baltikum allt mer skandinaviendominerat. Tilläggas ska att Sverige inom kort, som en del av EU:s energipolitik, kommer att hjälpa till att bryta Rysslands baltiska "energiblockad", genom den elkabel som dras från Nybro till Litauen.

Baltikum glider så att säga inte bara *de jure* utan *de facto* ur Rysslands tassar. Sverige står som den drivande regionala motorn i sammanhanget, dock nästan helt utan några konkreta säkerhetspolitiska åtaganden. Detta faktum går vare sig den svenska statsförvaltningen eller dito säkerhetsbedömare förbi, men därom talas lite offentligt.

Förskjutningar pågår. De baltiska staterna har nu samtliga tagits upp i den så kallade Nordic Battle Group, en EU-insatsstyrka, med roterande halvårsvis beredskap. NBG, uppbyggd kring i första hand svenska lätta mekaniserade för-

band, kommer 2015 att inkludera trupp från alla de tre baltiska staterna. Förbandets motto "Ad Omnia Paratus", (förberedd på allt) passar väl i sammanhanget. Vilken roll detta på sikt kan komma att få i ett regionalt säkerhetskoncept återstår att se.

Den mest intressanta förskjutningen rör dock USA. När detta läses har president Obama varit i Sverige där min bedömning är att regional stabilitet och säkerhetspolitik varit några av huvudämnena. Allt tyder på att USA söker att konsolidera nya informella regionala allianser, något utanför de traditionella strukturerna.

Chicken race på åskådarplats

De stundande övningarna ger, direkt och indirekt, idéer om den pågående utvecklingen i Östersjöområdet. Fram träder bilden av ett geopolitiskt "chicken-race", där USA allt mer vill överlåta det regionala säkerhetsansvaret. Detta, naturligtvis, utan att riskera att förlora sitt strategiska politiska inflytande.

Ryssland, å sin sida, kör ett annan typ av "chicken-race", mot sig självt, där ökad militär kapacitet och därmed förbunden (utrikes)politisk potential ställs mot ekonomisk och därmed förbunden (inrikes)politisk osäkerhet. En situation där dessa alternativ ställs mot varandra kan få svåra konsekvenser.

På åskådarplats på "kycklingracerbanan" sitter Sverige som en, åtminstone hittills, regional Soft Power, en "Postmodern Östersjöstormakt" i vardande, dock med ett minimalt aktivt regionalt säkerhetspolitiskt engagemang. Detta bör man fundera på, inte minst offentligt. Alternativet kan vara att en dag stå inför dramatiska Östersjödilemman, med obehagliga alternativ och än mer begränsad handlingsfrihet. ■

Jonas Öhman är journalist, dokumentärfilmare och Baltikumkännare.

Foto: Lina Ambroževičiūtė.
Courtesy of Lithuanian Ministry of Defence

Bo Hugemark:

Övningar i anfall och försvar

Höstens stora övningar i Östersjöområdet borde kunna användas för att konkret belysa förutsättningarna för vår säkerhetspolitik och försvarets roll.

Ryssland förbereder en stor militärövning, *Zapad 13* bl a i Östersjöområdet, och det utlöser den vanliga frågan från TV-reportern om den ryska storövningen innebär något hot mot Sverige. Och svaret från Högkvarteret att nej, det är ingen fara, övningen syftar till att öka krigsdugligheten i de ryska förbanden som varit på mycket låg nivå.

En något så när kunnig reporter hade kunnat följdfråga: "Krigsduglighet till vad för slags operationer?" Och ÖB:s representant kunde ha tagit chansen att förklara

- att den förra övningen *Zapad*, 2009, simulerade invasion av de baltiska staterna och att det är ett liknande scenario nu,
- att det inte finns några tecken nu på verkliga invasionsavsikter i nuläget men att
- de baltiska staterna känner ett ständigt politiskt tryck och inte vågar utesluta att bli angripna militärt och att
- Nato tar en sådan utveckling tillräckligt mycket på allvar för att krigsplanlägga för att avskräcka från angrepp, samt
- att ett starkt svenskt försvar kan var av avgörande betydelse i det sammanhanget.

Så många saker händer i vårt närområde nu att det erbjuds gyllene tillfällen att förkla-

ra hur Sveriges och grannlänarnas säkerhet och vårt försvar hänger ihop. Men då måste man komma ifrån de enfaldiga frågorna om hot mot oss.

Krig i Europa otänkbart?

Att det inte finns något direkt hot mot Sverige är ett fullständigt trivialt påstående. Risker för Sverige har alltid ansetts hänga samman med en större konflikt där vi dras in på grund av vår strategiska betydelse. Det samma gäller nu, med den skillnaden att det inte bara är frågan om att ett neutralt Sverige mot sin vilja "dras in". Utan att vi med solidaritetsförklaringen klart uttalat att vi vill hjälpa den angripne militärt.

Men är hotet mot de baltiska staterna verkligen reellt? Är det inte så – som bl a Miljöpartiets talesman hävdar – att Rysslands och Europas ömsesidiga beroende gör krig otänkbart och att USA:s nya fokus på Asien visar att Obama-administrationen inte ser några krigsrisker i Östersjöområdet.

Kanske det. Men vågar vi låta bli att gardera oss mot att den förstnämnda teorin slår fel? Precis som journalisten och labourpolitikern, sedermera fredspristagaren, Norman Angells profetia 1909 om att krig mellan europeiska makter var omöjligt på grund av deras in-

Amerikanska marinsoldater övar landstigning i Polen.

bördes ekonomiska beroende. Och kan inte USA:s omorientering öka frestelserna i Moskva att göra något åt det onaturliga förhållandet att Baltikum inte längre är ryskt?

I alla händelser vågar inte balterna tro på tvärsäkra svenska förutsägelser som har till syfte att motivera fortsatt svensk nedrustning. De har gott om erfarenheter av ryska påtryckningsmetoder och ser med oro återkommande ryska övningarna med olycksbådande scenarier.

Polackerna tar också läget på allvar. De ökar sina försvarsutgifter och är drivande för att få Nato att fokusera på territorialförsvar och artikel 5, de ömsesidiga säkerhetsgarantierna, i stället för interventioner ”långtbortistan”. Den polske

utrikesministern har uttalat att efter Georgien-kriget 2008 är konflikter i Europa bara alltför tänkbara.

Nato:s solidaritetsdemonstration

Nato har också dragit konkreta slutsatser härav och genomfört planläggning för att kunna förstärka Baltikums försvar. I år genomförs också den första övningen med syftet att skicka förstärkningar i enlighet med artikel 5, *Steadfast Jazz 13*.

Economists Skandinavien-expert Edward Lucas har betecknat *Steadfast Jazz* som den viktigaste Nato-övningen på 20 år. Visserligen anges dess syfte officiellt vara att samträna Nato Response Force, men dess viktigaste funktion är att demonstrera alliansens förpliktelser för försvaret av medlemssta-

terna. Samma signal sänds av att samtidigt genomförs övningen *Baltic Host 2013*, som skall testa de baltiska staternas förmåga att ta emot förstärkningar.

Ett streck i räkningen är att det amerikanska bidraget krympt från en brigad till ett kompani, 200 man. Orsaken lär vara de automatiska budgetnedskärningar, sequester, som blev följden av att presidenten och kongressen inte kunde enas om budgeten i årets början. Om man också sett det som minskat amerikanskt intresse för Baltikum har det intrycket motverkats av Obamas möte med de tre baltiska presidenterna i Washington nyligen.

Svensk solidaritet

Tyngden i *Steadfast Jazz* kommer nu att utgöras av de polska

Foto: U.S Marine Corps/Sgt. Adrienne Rigez

stridskrafterna. Det bör kännas betryggande för grannlandet Litauen. Svårare läge har Estland och Lettland. De är nämligen beroende av grannlandet Sverige¹. Inte i första hand för direkt militär hjälp – även om vi förespeglar detta i solidaritetsförklaringen – utan för att Nato måste använda svenskt territorium för flygoperationer och förstärkningstransporter. Problemet med detta är att vi som alliansfri stat inte kommer att ha samordnat svensk och allierad flygverksamhet. Och än värre blir det om och när Nato behöver utnyttja svenska baser för flyg- och sjöstridskrafter.

Och allra värst: ja nu tvingas jag åter upprepa mantrat om att Gotland måste försvaras. Det känns genant att behöva påpeka för svenska försvarspolitiker att deras tal om att landet ska försvaras är ett dåligt skämt så länge den strategiskt viktigaste delen står utan ett försvar. Hemvärnet i all ära, men det är ingen match för en större luftlandsättning. Och de 14 stridsvagnarna i ett skjul på Tofta lär inte ha någon annan effekt än att vara ett lockande anfallsmål.

Om Zapad-scenarierna skulle bli verklighet kan vi vänta oss att Gotland blir ett förstahandsmål. Någon så lång förvarning att vi skulle föra över försvarsstyrkor till ön torde vi inte få. Ryska robotar på Gotland skulle därefter effektivt kunna stoppa alla luft- och sjöburna förstärkningar till Baltikum.

Om solidaritetsförklaringen skall vara något annat än den papperstiger som många hävdar måste vi först och främst försvara strategiskt viktiga delar av Sverige. ■

Bo Hugemark är överste och säkerhetspolitisk analytiker.

¹ För en ingående beskrivning av Sveriges roll i olika scenarier se Kungl Krigsvetenskapsakademins studie 2011 *Till bröders hjälp*.

Anna-Lena Sörenson:

Vad vill alliansen med försvaret?

Det finns stora sprickor i regeringen när det gäller försvaret. Förra sommaren resulterade sprickorna i att Moderaterna beslutade sig för att kasta ut småpartierna och bestämde allt själva. Nu blossar det återigen upp stridsfrågor för de tre små och regeringen är mer splittrad än någonsin.

För ett halvår sedan kallade statsminister Fredrik Reinfeldt (M) försvaret för ett "särintresse". Det är ett ord han har kommit att använda mer och mer de senaste åren. Näringslivet, de fackliga organisationerna organisationer i allmänhet och flera andra har skjutits åt sidan som mindre viktiga. Så frågan är var statsministern egentligen tycker om försvaret? Regeringens företrädare brukar hävda att allt är frid och fröjd, samtidigt nås vi av alltfler larmrapporter om hur det står till med vår förmåga att försvara landet. Vi Socialdemokrater vill ha breda uppgörelser om hur vi använder våra resurser på bästa sätt för att garantera vår försvarsförmåga. Hittills har regeringen inte velat ta vår utsträckta hand.

Folkpartiet och Kristdemokraterna har båda gått ut med att de vill gå med i Nato. Vi Socialdemokrater är tydliga med att vi förordar en fortsatt alli-

ansfrihet. Men var står Moderaterna. Alla de tre mindre partierna i regeringen har också pratat om att öka anslagen till försvaret vilket inte heller tilltalar det stora regeringspartiet. De vill fortsätta sänka skatten. Det finns också en rad andra frågor där partierna inte är överens. Det är självklart inte bra för vare sig försvaret eller regeringen.

Försvarspolitik är allvarliga frågor som bygger på långsiktighet. Då krävs en förmåga att skapa ett samtalsklimat som leder till handlingsplaner man gemensam arbetar för. Idag har vi en stor förtroendeklyfta mellan försvarsdepartementet och försvarsmakten. Regeringen vill detaljstyra och försvarsmakten får inga långtidsramar.

Förtroendet mellan försvarsmakten och regeringen måste återställas. Klyftorna i regeringen är destruktivt för alla parter. I så stora frågor som försvarspolitiken så tycker vi även att fler breda partiuppgörelser över blockgränserna måste till. Vi är beredda att ta vårt ansvar för framtiden. Frågan är om regeringen är det? ■

Anna-Lena Sörenson (S) är Riksdagsledamot och ledamot av försvarsutskottet.

Björn Körlof:

Frivillighet och folkförankring

Hemvärnets personalförsörjning baseras på frivillighet och ger en tydlig signal om att också väpnat motstånd fortsatt utgör en viktig del av frivilligheten.

Det frivilliga engagemanget i försvaret har ett nära samband med opinionsbildningen kring försvarsfrågorna, hur dessa frågor förankras hos medborgarna och hur försvarsviljan tar sig uttryck i ett engagemang av olika slag.

Andra världskrigets innebar en bred politisk enighet och försvarsviljan ökade starkt hos svenska folket. Det fanns en vilja att vi skulle söka hålla oss utanför kriget. Om kriget kom skulle vi bjuda motstånd till det yttersta. Vår totalförsvarsidé byggde på att hela samhället skulle organiseras för att kunna stå emot "det totala kriget". Försvarsviljan och folkopinionen under beredskapsåren blev utgångspunkt för hur synsätten på vårt försvar kom att etableras och blev rådande under lång tid.

Ett viktigt bidrag till beredskapen lämnade frivilligrörelsen. År 1949 gjordes en beräkning av de viktigaste frivilliga försvarsorganisationernas medlemstal. Organisationerna hade då tillsammans 1 100 000 med-

lemmar. Ungefär var fjortonde svensk var medlem i en sådan organisation. En betydande nivå för att stärka och upprätthålla försvarsviljan.

Folklig opinion idag

Opinionsmätningarna som inleddes 1951 utgår från två faktorer. Den ena avser upplevelser av hot mot landet och krigsrisker och den andra hur säkerhetspolitiken bör utformas och folkets inställning till militärt försvar och försvarsansträngningar. En viktig aspekt här är försvarsviljan där det frivilliga engagemanget utgör en viktig mätare av försvarsviljan.

De senaste mätningarna gjordes 2011 och 2012. Risken för krig har efter det kalla kriget uppfattats som mindre, men svaren visar att hoten på sikt bedöms kvarstå. Rysslandsbilden präglas alltjämt av oro. Nya hot och risker uppfattas också ha en allvarlig karaktär (t ex terrorhotet och konfliktrisker mellan den muslimska och den kristna världen).

Hotbildsväxlingarna tycks inte påtagligt ha inverkat på folkopinionen vad gäller den grundläggande säkerhetspolitiska inriktningen. Samarbetet med Nato bejakas numera av ett flertal liksom utlandsengagemanget. EU-samarbetet uppfattas inte inverka på vår säkerhet i händelse av konflikt. Samtidigt har en majoritet av befolkningen uppfattningen att vårt land skulle få hjälp om det blir hotat eller angripet. Andelen som förordar Nato-medlemskap har stannat vid ca 30 % under senare år. En viktig konsekvensfråga är självfallet om landet överhuvudtaget bör ha ett väpnat försvar. Under en följd av år har svaret varit jakande eller i huvudsak jakande vad gäller mellan 70 och 80 % av befolkningen.

Under senare år är det också så fler som blivit mer negativa till den förda försvarspolitik. Den andel av befolkningen som anser att försvarspolitik är mycket eller ganska bra stannar vid endast 35 %. Uppfattningarna om hot jämförda med försvarspolitikens inriktning avseende försvar av Sverige kan upplevas som alltmer motstridig.

En ny rapport från Göteborgs universitet visar att unga svenskar känner ett relativt sett större förtroende för försvaret än äldre. Bland de äldre är det i denna rapport bara var femte som uppger förtroende för försvaret. En tolkning kan vara att en majoritet uppfattat att försvaret av Sverige eftersatts och att en ökad fokusering på försvar av Sverige bör eftersträvas.

Detta får också effekter i

inställningen till försvarsutgifternas storlek. År 2008 sker en tydlig förändring då de som förordar ökade anslag (36 %) – första gången i mätserien – är större än de som önskar oförändrade anslag (31 %). Gruppen som önskar ökade anslag ligger därefter kvar runt 30 % fram till 2012 års mätning. Gruppen som vill minska anslagen (13 %) har i 2012 års mätning inte varit så låg sedan det kalla krigets slut.

Undersökningarna visar också att flertalet alltså anser att värnplikt bör vara grunden för försvarets personalförsörjning. Medlemskap i en frivillig försvarsorganisation är ett viktigt mått på vilja att delta i försvarsansträngningarna. Siffrorna över medlemskap i en sådan organisation kan jämföras med dem som framkom 1949. Idag är ca 500 000 individer medlemmar i någon av dessa organisationer. Det innebär att ca 5 procent av svenskarna är medlemmar. År 1949 var det ca 7 procent, med en sannolikt något för kraftig reducering för dubbelt medlemskap. Detta förekommer även idag så siffran 5 % är sannolikt för hög. Det frivilliga engagemanget inom detta område, räknat som en andel av befolkningen, har därför sjunkit.

Folkförankringstanken

Idén bakom begreppet folkförankring torde vara att viljan att försvara landet, behovet av att bygga ett försvar och uppoffringarna för försvaret som behöver göras i form av skatter och tjänstgöring bör omfattas av en god insikt och positiv inställning hos huvuddelen av folket.

Informationen från regeringen om säkerhetspolitik och försvar bör präglas av ett betydande allvar. En sådan hållning är avgörande för att den opinionsbildning som drivs vidare, inte minst av de frivilliga försvarsorganisationerna och deras medlemmar, skall vinna trovärdighet i bredare kretsar.

Folkmajoriteten underbygger fortfarande de satsningar som görs på försvarets militära och civila delar.

Förankringen gäller naturligtvis också frågorna om det nationella försvaret. En viktig aspekt av förankringstanken är ”strävan till nationell samling” om försvaret där de största partierna bör söka bred enighet. En särskilt viktig folkförankringsfråga gäller medborgarnas deltagande i försvarsuppgifterna. Här går en principiell skiljelinje mellan dem som anser att medborgarens ansvar för försvaret av landet bör vara en generell plikt som avser både utbildning och tjänstgöring och de som anser att försvaret av landet endast bygger på att medborgarna solidariskt betalar skatt.

Det är egendomligt och allvarligt att dessa aspekter av

försvarsfrågans folkliga grund, dvs rättighet, skyldighet och rättvisa inte diskuteras djupare. Frågan kan tillspetsat ställas ungefär så här. Skall försvaret av landet vara en fråga för enbart en bråkdel av befolkningen, ett fåtal ”yrkesmänniskor”, som skall lösa denna uppgift under kort tid medan den övriga befolkningen – oförmögen att kunna ingripa p.g.a. bristande utbildning och materiella resurser – står bredvid och betraktar stridens utgång?

Till principfrågan kommer om det går att rekrytera och bygga ett allsidigt sammansatt försvar av hela landet med endast frivillig rekrytering. Att värnplikten i praktiken upp-

Foto: Anton Thorstensson

hörde är sannolikt den enskilt största faktorn som påverkat folkförankringen. Synen på behovet av soldater och andra inom totalförsvaret är central. Uppfattningarna att försvaret är för litet, har för låg trovärdighet, behöver förstärkas med högre försvarsanslag och bygga på allmän värnplikt, har nämligen under de senaste åren fått ett mer tydligt genomslag i undersökningarna.

Försvarsvilja

En stor grupp i undersökningarna anser att försvarsviljan är en av de viktigaste faktorerna i ett trovärdigt försvar. De frivilliga försvarsorganisationerna anses ofta manifesteras en vik-

tig del av befolkningens försvarsvilja.

Försvarsviljan kan ses på två sätt, dels i en mer principiell mening (det är rätt att försvara vår demokrati med militära medel) men också i sammanhang med det försvar vi har (d v s om ett trovärdigt försvar är möjligt att åstadkomma inför en möjlig angripare). Jämförd med opinionsläget kan konstateras att i den principiella frågan anser en stor majoritet att vi bör göra motstånd även om utgången ter sig ovisst, att vi bör ha ett militärt försvar och därför också att det skall kunna användas. Rimligen ligger däri också att det skall ha en viss styrka för att vara trovärdigt.

Befolkningens åsikter på det principiella planet tycks inte ha undergått någon större förändring medan åsikterna vad gäller förverkligandet av försvarstanken i praktiken, d v s trovärdigheten vad avser försvarets förmåga att försvara vårt land, undergått en förändring som blivit mer pessimistisk. Den kraftiga nedbantningen av försvaret, fokus på utlandsinsatser och övergången till ett rekryteringsystem baserat på frivillighet har sannolikt inte undgått att påverka opinionen negativt. ■

Björn Körlof har tidigare varit generaldirektör och riksdagsledamot.

Bo Richard Lundgren:

En renässans för frivilligheten?

Många medlemmar i frivilliga försvarsorganisationer har i flera år känt sig lite på undantag. Kanske kan man tala om en slags identitetskris. Vad skall vi vara till för? Vem behöver oss? Kanske är denna frustration särskilt uttalad hos den generation som engagerade sig under det kalla kriget och som dessutom blev inpräntade dygder som plikt och moral och att man skall stå upp. Men det verkar inte vara så många som debatterar just det ideella engagemangets innehåll idag. Det som nu diskuteras inom frivilligrörelsen är storleken på statliga bidrag och varför det offentliga inte "beställer" någon verksamhet. Det är ett allvarligt svaghets-tecken. Hur har det blivit så här?

Det finns naturligtvis många orsaker. Jag vill lyfta fram tre förklaringar. Jag vill också peka på tre hoppingivande tendenser eller faktorer som gör att jag tror på en renässans för frivilligheten. Avslutningsvis lämnar jag fem förslag som, enligt min mening, är en förutsättning för frivilligrörelsens framgång i fortsättningen.

Hur har det blivit så här?

En första förklaring handlar om en ändrad syn på individen. Individens ansvar kontra samhällets ansvar. Under hela det sena 1900-talet och framåt har välfärdsstaten tagit över det som tidigare var en uppgift för det civila samhället¹. Det civila samhället har trängts tillbaka till förmån för offentligt engagemang eller marknadsmässiga lösningar. Men det är i det civila samhället – i motsats

till den offentliga sektorn och den privata marknaden – som vi formas som individer. Och det handlar om vem som ska ansvara för individens inställning till plikt och moral. Det handlar om individens vilja att ta ansvar för sin egen, familjens och andras utveckling, välfärd och säkerhet.

Om välfärdsstaten tar över detta ansvar från individen, då behövs inte heller dygderna. Och i det här sammanhanget förmåga och vilja att bidra till den gemensamma säkerheten. Det är då inte nödvändigt att stå upp för andra. För det gemensamma bästa. Det fixar ju staten. Då finns det inte heller några skyldigheter längre. Inte heller någon plikt. Medborgarna har omyndigförklarats².

En andra förklaring utgår från att om man omyndighetsförklarar individen ger det omedelbara effekter på frivilliga organisationer i samhället. Under senare år har många frivilliga och ideella organisationer kommit att bli oerhört beroende, ja, mer eller mindre bihang till staten. De är inte längre en del av det civila samhället. Verksamheten vilar nästan helt på statliga bidrag och organisationerna är inte beroende av medlemmarnas avgifter.

Detta gäller även de frivilliga försvarsorganisationerna. Det har uppstått ett slags klientförhållande mellan stat och frivilliga. Eller ännu värre: Frivilliga organisationer har blivit "socialfall" i den meningen att man utan stöd från samhället skulle förtvina. Denna utveckling har inneburit att frivillig-

Författaren hävdar att den bästa insatsen försvarsfrivilliga kan göra idag är att gå med i Hemvärnet.

heten tappat sin kraft, sin självständighet och inte minst sin självkänsla.

En tredje förklaring har att göra med effektivisering och professionalisering av arbetslivet. Den främsta orsaken är ekonomin. Notan för den offentliga sektorn blir allt dyrare. Skattebetalarna tål inte mer. Kostnaderna måste hållas nere. En åtgärd är att trimma och slimsa organisationerna. Personalstyrkan dimensioneras till ett minimum. Inga extra resurser tillåts. Man har inte råd med reserver eller buffertar.

Hit hör också att allt fler verksamheter professionaliseras. Amatörer göres ej besvär. Se på polisen, räddningstjänsten och sjukvården. Frivilliga håll er borta!

En liknande utveckling ser vi nu inom det militära försvaret. Den värnpliktiga krigsor-

Foto: Försvarsmakten

ganisationen blev för dyr. Nu har vi slopat värnplikten och skapat ett yrkesförsvaret. Försvaret har professionaliserats. Det är inte längre folkets angelägenhet, trots politikernas högtidliga försäkringar om betydelsen av folkförankring och vikten av frivillighet. Politikerna anser att försvaret skall skötas av proffsen.

Tre hoppingivande tendenser

En tendens är att effektivisering och professionalisering har gått för långt. Det finns nu ett växande behov av frivilliga krafter inom olika områden, inte minst inom området samhällssäkerhet. Det gäller även de så kallade "blåljusmyndigheterna" polisen, räddningstjänsten och sjukvården. Marginalerna är för små, särskilt vid storskaliga händelser. Denna brist måste kompenseras med frivilliga, ideella insatser. Ett bra

exempel på ett komplement som fungerar är Missing People Sweden som sedan starten i januari 2012 har hjälpt anhöriga och polis vid närmare 200 försvinnanden med skallgång, dykningar och hundspaning.

Försvarsmakten behöver också hjälp. Organisationen är för liten för att kunna täcka hela landet. Det innebär att Hemvärnet har fått en avgörande betydelse när det gäller att kunna försvara territoriet. Det frivilligt rekryterade Hemvärnet utgör nu nästan hälften av Försvarsmaktens personal. Den bästa insatsen försvarsfrivilliga kan göra idag är, enligt min mening, att gå med i Hemvärnet.

Många andra samhällsområden behöver också frivilliga t ex förortsområden med social oro och subkulturer. Det behövs "Farsor och morsor på stan". Det behövs fler vuxna i skolan.

En andra tendens som skapar hopp om en fortsatt framtid för frivilligheten är att det fortfarande finns ett starkt ideellt engagemang bland svenska medborgare. I en vetenskaplig undersökning som utförts vid Ersta Sköndals Högskola 2010 drar man slutsatsen att svenskarnas engagemang är större än någonsin.³ Nästan 70 procent av befolkningen gör ideella eller informella insatser eller en kombination av dessa. Sverige är ett av de länder i världen som har den högsta delen av befolkningen engagerad i ideellt arbete. Engagemanget är spritt över breda befolkningsgrupper. Även ungdomar är beredda att ställa upp för något man brinner för.

En tredje tendens hänger ihop med den förra. Ungdomar som ägnar sig åt volontärsverksamhet ökar. Det gäller inte

minst inom det sociala området. För många ungdomar blir ideellt arbete en inträdesbiljett till arbetslivet och en merit att visa upp när man söker jobb. Det har här blivit ett komplement till yrkesverksamhet, som många unga är utestängda från. Det blir därmed en möjlighet för många att ändå skaffa sig arbetslivserfarenhet.

Fem förslag för framgång

I ett mer långsiktigt perspektiv behöver det civila samhället återerövas. Velfärdsstaten måste dra sig tillbaka och ge individerna fritt utrymme för att ta mer ansvar och egna initiativ. Människor med engagemang, ansvarskänsla och civilturage måste kunna hjälpa till utan statens godkännande och ekonomiska stöd. Frivilligrörelsen måste bli självständig och ekonomiskt oberoende. Frivilligrörelsen måste bli en kraft som inte sneglar ängsligt på statsmakterna eller dansar efter politikernas pipa. Här är fem förslag för framgång:

Vi behöver lösgöra oss från Frivilligförordningens instängning och hitta nya finansie-

ringsformer. Vi kan spara pengar genom att skaffa oss gemensamma administrativa resurser. Den s k *riksförbundsmodellen* som gäller inom idrottsvärlden kan vara förebild.⁴

Vi behöver förnya våra verksamhetsformer. Dessa former är ett arv från det gamla Folkrörelse-Sverige men är inte attraktiva för dagens engagerade ungdomar. Kanske kan organisationsmodellen från Missing People utgöra inspiration och komplement.

Vi behöver delta mer i debatten om det civila samhället. För att göra det kan vi bilda en egen tankesmedja som skulle ha till uppgift att synliggöra, granska och väcka debatt om förutsättningarna för frivilligt arbete inom sektorn nationell säkerhet.

Vi behöver föra en kontinuerlig dialog med statsmakterna. Ett sätt kan vara att bilda ett *Forum för organisationer för nationell säkerhet* i likhet med *Forum Idéburna organisationer med social inriktning*. Då skulle vi kunna utgöra en stark och enad påtryckningsgrupp gentemot riksdag och regering.

Vi behöver visa att vi finns.

Ett radikalt förslag kan vara att organisera ett nytt "bondetag" 2014 i likhet med det som arrangerades 1914. Då var syftet att påverka den s k försvarsfrågans lösning. Nu vill vi att frivilligfrågan blir löst. Nästa år är det valår. Slagkraftiga motton på plakaten skulle kunna vara: VI FINNS. VI BEHÖVS. VI ÄR MÅNGA. VI MENAR ALLVAR!

Bo Richard Lundgren har bland annat varit institutionschef vid Försvarshögskolan.

1 Med civilt samhälle menar vi i första hand ideella eller frivilliga organisationer och informella nätverk samt alla de aktiviteter som pågår i dessa sammanhang. Detta skiljs ut från staten och marknaden.

2 Se Engellau, Patrik och Gür, Thomas *Den övermodiga beskyddaren – hur velfärdsstaten underminerar det civila samhället och urholkar dygderna*. 2012.

3 Se arbetsrapport nr 68. Enheten för forskning om det civila samhället. Mars 2010.

4 Se SOU 2008:101 *Ny inriktning av frivillig beredskapsverksamhet*.

Svenska frivilligorganisationer

	SVERIGES BILKÅRERS RIKSFÖRBUND Tel 08-579 38 890 www.bilkaren.se		FLYGVAPENFRIVILLIGAS RIKSFÖRBUND Tel 08-514 392 96 www.fvrf.se		RIKSFÖRBUNDET SVERIGES LOTTAKÅRER Tel 08-666 10 80 www.svenskalottakaren.se
	FRIVILLIGA AUTOMOBIL- KÅRERNAS RIKSFÖRBUND Tel 08-514 395 95 www.fak.se		INSATSINGENJÖRERNA Tel 0705-44 44 36 www.insatsingenjorerna.se		SVENSKA PISTOLSKYTTEFÖRBUNDET Tel 08-553 401 60 www.pistolsskytteforbundet.se
	FRIVILLIGA FLYGKÅREN Tel 0155-289971 www.ffk.se		SVENSKA BRUKSHUNDKLUBBEN Tel 08-505 875 00 www.brukshundklubben.se		SVENSKA RÖDA KORSET Tel 08-452 46 00 www.redcross.se
	FRIVILLIGA MOTORCYKL- KÅRERNAS RIKSFÖRBUND Tel 0500-48 82 60 www.fmck.se		SVENSKA BLÅ STJÄRNAN Tel 08-629 63 60 www.svenskablastjarnan.se		SVENSKA FÖRSVAR- UTBILDNINGSFÖRBUNDET Tel 08-587 742 00 www.forsvarsutbildarna.se
	FÖRSVARETS PERSONALTJÄNSTFÖRBUND Tel 08-663 48 05 www.fpf.a.se		SVERIGES CIVILFÖRSVARFÖRBUND Tel 08-629 63 60 www.civil.se		SJÖVÄRNSKÅRERNAS RIKSFÖRBUND Tel 08-514 392 93 www.sjovarnskaren.se
	FRIVILLIGA RADIOORGANISATIONEN Tel 08-528 077 31 www.fro.se		SVENSKA FALLSKÄRMSFÖRBUNDET Tel 021-41 41 10 www.sff.se		SVENSKA SKYTTESPORTFÖRBUNDET Tel 08-699 63 70 www.skyttesport.se

Statsmakterna verkar ha en stigande insikt om frivillighetens betydelse för att kunna hantera svåra påfrestningar på det svenska samhället. Bilden visar regerings- och riksdagskvarteren i Stockholm.
Foto: Försvarsmakten/Combat Camera

Ingemar Wahlberg:

Synen på frivillighet

Sammanfattningsvis anser statsmakterna om frivilligorganisationerna:

- att de är kostnadseffektiva
- att de bidrar till en folklig förankring av försvaret
- är till nytta för försvaret och försvarsviljan
- att deras verksamhet bör utvecklas i takt med bl. a. Försvarsmaktens förändring
- men tar dock inte närmare ställning till på vilket sätt deras verksamhet bör ändras
- det bör vara andra organs behov av utbildning som bör vara styrande för vilka uppdrag som lämnas till dem
- de spelar en viktig roll för hemvärnets och de nationella skyddsstyrkornas bemanning
- de har en viktig roll för Försvarsmaktens rekrytering – särskilt ungdomsverksamheten
- de bidrar till att förbättra samhällets krishanteringsförmåga
- det råder en oenighet om hur finansieringen av verksam-

heten bör ske (jag tar inte upp den tekniska frågan i någon mer nämndvärd omfattning)

- det råder i stort sett samsyn mellan regering och riksdag – bortsett från finansieringsmodellen – om synen på organisationernas betydelse och verksamhet
- uppskattningen av deras verksamhet har stått sig förvånansvärt väl över tiden och över partigränserna

Statsmakternas syn på dessa har hämtats ur regeringens propositioner och försvarsutskottets betänkanden som lämnats till riksdagens kammare för beslut.

Senaste nytt! – eller är det nytt?

Det senaste uttalandet – men sannolikt inte det sista – om de frivilliga försvarsorganisationerna och dess betydelse görs i "riksdagens namn" av försvarsutskottet i sitt budgetbetänkande i december 2012.

Försvarsutskottet under-

strök där, liksom man gjort vid många tidigare tillfällen, den stora betydelse som de frivilliga försvarsorganisationerna har för totalförsvaret, försvarsviljan och den folkliga förankringen av försvaret. Utskottet framhöll i 2012 års budgetbetänkande (bet. 2011/12:FöU1) att det synes som om förutsättningarna för frivilligorganisationerna har försämrats med den ordning som infördes för några år sedan då anslaget för frivilligorganisationerna togs bort. För att säkerställa ett visst grundläggande organisationsstöd ansåg utskottet att anslaget för frivilligorganisationerna borde återinföras i statsbudgeten. Riksdagen uppdrog då år regeringen att så skulle ske. Regeringen anför nu – dvs. i budgetpropositionen – att återinförandet av ett anslag bör vänta. Som skäl anger regeringen att man bör vänta tills verksamheten har utvärderats. Utskottets uppfattning är liksom fö-

regående år att regeringen ska införa ett anslag för de frivilliga försvarsorganisationerna för att säkerställa viktig verksamhet hos dessa.

Regeringen framhöll i budgetpropositionen för 2013 att den syn på den frivilliga försvarsverksamheten som redovisades i propositionen *Ett användbart försvar* (prop. 2008/09:140) gäller alltså. Bl a anförde regeringen att frivillig verksamhet ofta är ett kostnadseffektivt sätt för samhället att tillgodose resursbehov som kan vara tillfälliga men omfattande. Regeringen bedömde att de behov som finns i olika sektorer av samhället och som är direkt kopplade till dessa sektors verksamhet i framtiden bör utgöra grund för uppdrag som myndigheter, kommuner och andra ger till frivilliga försvarsorganisationer. I fråga om det militära försvaret anser regeringen att frivilligorganisationerna har sin huvudsakliga roll när det gäller bemanningen av vissa befattningar i hemvärnet med de nationella skyddsstyrkorna. Vidare kan de frivilliga försvarsorganisationerna spela en viktig roll när det gäller att bidra till Försvarsmaktens rekrytering av intresserade och lämpliga ungdomar för Försvarsmaktens verksamhet samt stärka försvarets folkliga förankring och tillvarata det personliga engagemanget.

I december 2011 framhöll försvarsutskottet – även då i sitt budgetbetänkande – att de frivilliga försvarsorganisationerna har stor betydelse för försvaret, försvarsviljan och den folkliga förankringen av försvaret. Frivilligorganisationerna har tillkommit på medborgarnas eget initiativ. Anslaget för de frivilliga försvarsorganisationerna togs på förslag av regeringen bort ur statsbudgeten för ett par år sedan (prop. 2009/10:1, bet. 2009/10:FöU1, rskr. 2009/10:104). Utskottet framhöll i ett tidigare budgetbetänkande (bet. 2009/10:FöU1) att man utgick från att regeringen återkommer årligen i bud-

getpropositionerna med en redovisning av hur den fortsatta omfattningen och inriktningen av organisationsstödet utvecklas och en redovisning av ändamålsenligheten med den nya ordningen. Utskottet konstaterade då – något irriterat – att regeringen inte lämnat en sådan redovisning som utskottet begärt. I stället verkar förutsättningarna för frivilligorganisationerna ha försämrats med den införda ordningen. Den har försvårat för organisationerna att åta sig uppdrag och utgöra en långsiktig resurs inom svensk krishantering. Anslaget för de frivilliga försvarsorganisationerna bör därför – enligt utskottets mening – återinföras i statsbudgeten för att säkerställa ett visst grundläggande organisationsstöd.

Föga nytt!

Låt oss då gå tillbaka till det grundläggande dokumentet – den försvarspolitiska inriktningspropositionen som överlämnades till riksdagen 2009 – som ligger till grund för den hittillsvarande förda försvarspolitiken.

I inriktningspropositionen år 2009 framhöll regeringen att frivillig verksamhet ofta är ett kostnadseffektivt sätt för samhället att tillgodose resursbehov som kan vara tillfälliga men omfattande. Det skulle i de flesta fall kräva avsevärt större resurser att hålla en organisation permanent i beredskap för att kunna hantera händelser som uppträder temporärt, men som då kräver en stor insats av resurser. Frivillig verksamhet ger också en möjlighet att ta tillvara det personliga engagemang som verksamheten är ett uttryck för. Regeringen anser att de behov som finns i olika sektorer av samhället och som är direkt kopplade till verksamheten i framtiden bör utgöra grund för de uppdrag som myndigheter, kommuner och andra organisationer ger till frivilliga försvarsorganisationer. Sådana uppdrag ska ses

mot bakgrund av att det också finns möjligheter för dessa organisationer att söka organisationsbidrag för sin grundläggande föreningsverksamhet.

Regeringen ansåg att för Försvarsmaktens del utgörs behovet i huvudsak av bemanning av hemvärnet. Krishantering är ett viktigt område som berör alla i samhället. För att man ska kunna åstadkomma en effektiv krishantering är det angeläget att hela samhället är engagerat. Frivilligorganisationerna har här en viktig uppgift att ta tillvara den enskilda individens engagemang för att därigenom förbättra samhällets krishanteringsförmåga och att stimulera frivilligarbetet vid svåra olyckor och extraordinära händelser.

Frivilligorganisationerna har – enligt regeringens mening – också en roll att medverka genom att en sammanhållen information om samhällets krisberedskap når ut på bredd i samhället. Det kan även nämnas att ideellt engagemang inverkar positivt på människors tillit till samhället och till varandra, vilket är av värde för krisberedskapen. Det är centralt att myndigheters, kommuners och andra organisationers behov är styrande för de uppdrag som lämnas.

Hur svarade då försvarsutskottet år 2009 på regeringens uppfattning?

Försvarsutskottet framhöll att det vid flera tillfällen har uttalat den stora betydelse som de frivilliga försvarsorganisationerna har. De bidrar på ett betydelsefullt sätt till den folkliga förankringen av försvaret, samtidigt som de bedriver en kostnadseffektiv verksamhet. Utskottet bejakar det som regeringen anför om att det är myndigheters, kommuners och andra organisationers behov som bör vara styrande för de uppdrag som lämnas till frivilliga försvarsorganisationer. ■

Ingemar Wahlberg har varit kanslichef för Riksdagens Försvarsutskott.

Peter Lagerblad:

Det frivilliga försvaret?

”Ett frivilligt försvar” är ett begrepp som ofta används i den allmänna debatten om det nya försvaret. Utgångspunkten är då att Försvarsmaktens personalförsörjning bygger på frivillig rekrytering och inte på plikt. Det klassiska frivilliga försvaret – som de frivilliga försvarsorganisationerna är ett uttryck för – har begreppsmässigt kommit i skymundan. Är detta bara en begreppsmässig fråga eller har också de frivilliga försvarsorganisationernas verksamhet kommit i skymundan? Denna fråga förtjänar att uppmärksammas och diskuteras utifrån ett samhällsperspektiv.

Behovet

När ett samhälle utsätts för allvarliga händelser, som avviker från vardagens rutiner, krävs det stora insatser för att hantera den uppkomna situationen. Möjligheterna att anpassa den ordinarie organisationen för mer krävande situationer finns knappast i praktiken. För att undvika samhällskollaps krävs att stora delar av befolkningen gör en insats. Både för att ta hand om sig själva och andra samt för att i mer organiserad form ge sitt stöd till de samhällsinsatser som görs. I ett demokratiskt land är det av avgörande betydelse att alla medborgare känner tilltro till samhällets förmåga att skydda och rädda liv, egendom och miljö.

De frivilliga försvarsorganisationerna har alltid verkat bland breda folklager och då bidragit till landets försvars-

förmåga och krisberedskap, en fördjupad folkförankring och kunskap om vad som krävs vid svåra påfrestningar på samhället. Idag finns det ett svagt konkret intresse, både bland politiker och myndigheter, för denna verksamhet. Frånvaron av ett omedelbart militärt hot har skapat en uppfattning att frivilliga krafter inte längre är lika nödvändiga som förr. De icke-militära hoten och riskerna har visserligen fått ökad uppmärksamhet, men i verkligheten har detta ännu inte gett upphov till tillräcklig praktiskt användbar krishanteringsförmåga.

Denna inställning och hantering är svår att förstå. Även om vi upplever en gynnsam säkerhetspolitisk situation, vet vi inte hur framtiden ser ut. Det nationella försvaret har åter börjat ges prioritet. Samtidigt finns det redan nu en räcka av andra hot mot vårt samhälle som är både omfattande och svåra att förutse. Samhället är under ständig förändring. Hoten och riskerna, som kan drabba oss som individ och samhälle, är nu betydligt fler och mera varierande än tidigare. Väderrelaterade händelser, tekniska problem i viktig infrastruktur och terrorhandlingar är bara några exempel.

Vi har också bevittnat en professionalisering i samhället med ett ökat fokus på de som dagligen arbetar i verksamheten. Vi har gått från ett system där organisering av ett totalförsvar var grundläggande, mot en situation där vi tar bort allt som inte omedelbart behövs. Det

finns också en växande klyfta mellan professionella utövare och vanliga medborgare.

Mot den här bakgrunden är riksdagens och regeringens uttalanden om den stora betydelsen av de frivilliga försvarsorganisationerna viktiga som en grund för den framtida verksamheten. Senast år 2010 framhöll försvarsutskottet att organisationerna bedrev en kostnadseffektiv verksamhet och utgjorde en unik kompetens i samhället. Frivilligorganisationerna bidrog också på ett betydelsefullt sätt till den folkliga förankringen av försvaret. Internationella erfarenheter visar också på betydelsen av frivilliga insatser, senast under stormen Sandy.

Dagsläget

Hur ser då dagens situation ut? Idag finns 18 frivilliga försvarsorganisationer med över 400 000 medlemmar. Organisationerna framgår av sista sidan i detta nummer av tidskriften. De bedriver verksamhet inom olika kompetensområden. Enligt Frivilligförordningen skall den frivilliga försvarsverksamheten omfatta försvarsupplysning samt rekrytering och utbildning av frivilliga för uppgifter inom totalförsvaret. Uppgifterna för Försvarsmakten avser främst ca 5 000 befattningar inom Hemvärnet. Flera organisationer bedriver också en omfattande ungdomsverksamhet. För den civila krisberedskapen är Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps (MSB) inrikt-

Foton: Gustaf Rudholm

Polisen kan få värdefullt stöd från frivilligorganisationerna.

I samband med kärnkraftsolyckor är behovet av extrapersonal mycket stort.

ning att bygga upp frivilliga förstärkningsresurser på central, regional och lokal nivå. På lokal nivå finns kommunala frivilliga resursgrupper – s k FRG grupper – i ca hälften av landets kommuner.

Utnyttjande

Det finns utan tvekan en betydande potential att utnyttja de frivilliga försvarsorganisationerna bättre. Här finns ett stort antal medlemmar som både är intresserade och beredda att göra uppoffringar för att bistå vid svåra situationer i samhället. Organisationerna bedriver utbildnings- och ungdomsverksamhet av hög kvalitet. Ungdomsverksamheten har enligt min mening fått än större betydelse när värnplikten är vilande och många grupper har dålig anknytning till samhället. Det finns också en vilja hos organisationerna att förnya verksamheten i takt med förändringen av försvaret och krisberedskapen.

Hur ska man då kunna utnyttja de frivilliga försvarsorganisationerna bättre? Enligt min mening bör detta vara en process i två steg. Det första steget är det mer principiella ställningstagandet till hur man ser på frivilliga insatser inom samhällets krisberedskap. Det andra steget är att mot denna bakgrund implementera dem i den praktiska verkligheten.

Det första steget har behandlats av statsmakterna vid ett flertal tillfällen. Som framgår av det tidigare ställer sig riksdagen och regeringen klart positiva till den frivilliga försvarsverksamheten. Det är då viktigt att detta följs upp på myndighetsnivån. Ledningen

för Försvarsmakten och MSB har här ett särskilt ansvar.

För steg två gäller grundläggande att det måste ske genom dialog mellan frivilligorganisationerna och berörda myndigheter. Båda parter kan bidra till att utveckla verksamheten.

För Försvarsmakten har någon systematisk analys av hur de frivilliga försvarsorganisationerna kan bidra till det nya försvaret inte gjorts. Det känns angeläget att ett sådant gemensamt arbete snarast kommer till stånd. Tidsaspekten är viktig eftersom frivilligorganisationernas förutsättningar att rekrytera och behålla medlemmar avtar så länge medlemmarna

inte upplever klara och meningsfulla mål för verksamheten. De problem som finns i dagens verksamhet måste också analyseras gemensamt mellan Försvarsmakten och frivilligorganisationerna. Försvarsmakten har enligt min mening inte råd att avstå från den kraft frivilligorganisationerna kan tillföra det nya försvaret genom ungdomsverksamhet, rekrytering, utbildning och ambassadörskap.

Inom området krisberedskap och civilt försvar är situationen jämfört med Försvarsmakten avsevärt mer komplex och mångfacetterad. Samhällets krisberedskap är uppbyggd enligt den sk ansvarsprincipen med många aktörer. För frivilligorganisationerna kan det i många fall vara svårt att finna rätt samarbetspartner. Man måste då söka efter enkla och praktiska lösningar. MSB har här en nyckelroll och har påbörjat detta arbete. Krisberedskapen kan inte heller begränsas till totalförsvaret utan måste också avse fredstida kriser. Individperspektivet är viktigt. Den vanlige medborgaren skall vara en resurs och inte en belastning.

Avslutningsvis vill jag återknyta till min inledande fråga om frivilligorganisationernas verksamhet kommit i skymundan. Med ett historiskt perspektiv är nog svaret på frågan ja. Vad jag dock iakttagit under senare tid är ett ökat intresse och engagemang för frivilligfrågan från såväl den politiska nivån som myndighetsnivån. Frivilligorganisationerna har här en viktig uppgift att redovisa vilken kompetens och engagemang som de erbjuder. Min slutsats blir därför att det finns goda förutsättningar att utveckla frivilligverksamheten för samhällets säkerhet, men att det krävs fortsatt engagemang och gemensamt arbete mellan berörda parter. ■

Peter Lagerblad har varit koncernchef och statssekreterare.

Johan Forssell:

Premier – viktigt för soldaten

Drygt tre år har gått sedan riksdagen fattade beslut om att göra värnplikten vilande till förmån för frivillig rekrytering. Beslutet var naturligt mot bakgrund av ökade krav på försvarets tillgänglighet och användbarhet. Färre soldater än tidigare, men samtidigt bättre utbildade och utrustade.

Efter en tre månader lång grundläggande militär utbildning kan rekryterna anställas som soldat, sjöman eller gruppbefäl. Av de som fortsätter kommer vissa välja att bli heltidsanställda. Andra kommer att bli anställda på deltid vid sidan av en annan sysselsättning. Efter fullgjord kontraktstid ska den anställde antingen söka sig vidare inom det militära eller övergå till civil verksamhet. Soldatyrket har man inte hela livet.

Anställda soldater i kombination med längre tjänstgöringsperioder, möjliggör bättre tränade förband. I det nya systemet behöver inte längre parallella insatsorganisationer upprätthållas, en för försvaret av Sverige bemannad av värnpliktiga och en för utlandsstyrkan bemannad av frivilliga. Samma förband kan användas såväl i Sverige, som i vårt närområde och i internationella insatser.

Samtidigt ställer utvecklingen såväl Försvarsmakten som oss politiska beslutsfattare inför ett antal helt nya utma-

ningar. Det finns inte längre någon självklar tillförsel av nya soldater och sjömän. Försvaret måste vara en tillräckligt bra arbetsgivare för att kunna attrahera soldater och sjömän i konkurrens med studier, resor och civila arbetsgivare.

Reform på lång sikt

I den försvarspolitiska debatten dras ibland tvärsäkra slutsatser om hur framtiden kommer att se ut för det nya systemet. Något vanskligt mot bakgrund av att förändringen är den största som skett i försvaret på närmare hundra år. De gångna tre åren utgör jämförelsevis en kort period. Däremot kan vi redan nu skönja ett antal tendenser.

Det finns ett stort intresse för att bli en del av försvarets framtid. Allt fler inser att Försvarsmakten är på väg att bli en stor (Sveriges största?) arbetsgivare för unga. Söktrycket är stort och under 2012 kom drygt 19 000 ansökningar till cirka 3 000 platser. Det är en viktig pusselbit som alltför sällan framkommer i diskussionen.

Naturligtvis finns också ett antal utmaningar. En är att rekrytera på bredden och attrahera människor med olika bakgrunder och intressen. Till exempel ska det vara ett självklart alternativ att bära uniformen några år – som hel- och/eller deltidsanställd – också för den

som sedan tänker läsa vidare på högskola eller universitet.

En annan är att förmå soldaterna att inte lämna Försvarsmakten i förtid. Det tar lång tid att arbeta upp färdigheter. För den som har blivit duktig i sin befattning, finns dessutom möjlighet att klättra vidare på kompetensstegen. Exempelvis kan en framgångsrik kulspruteskytt utbilda sig till prickskytt för att få nya utmaningar.

Även mot ekonomisk bakgrund är det viktigt att soldaterna stannar tillräckligt länge. Rekryteringsinsatser är kostsamma och det finns anledning att noggrant följa upp hur rekryteringen fortskrider. Samtidigt som sökintresset är stort, väljer fler än tidigare att avbryta utbildningen. Även om vi befinner oss i reformens inledning, måste signalerna tas på allvar.

Försvaret som arbetsgivare

Försvarsmaktens främsta utmaning de kommande åren är att vara en tillräckligt attraktiv arbetsgivare för att göra personalförsörjningen långsiktigt framgångsrik. Något slentrianmässigt sätt ibland likhets-tecken mellan attraktivitet och löner. Mina erfarenheter efter samtal med soldater och sjömän vid drygt 25 olika förband och skolor, är att lönen förvisso är betydelsefull. Men det är även andra saker som påverkar soldaternas motivation att stanna kvar.

Många vittnar om ett behov av stimulerande arbetsuppgifter, god arbetsmiljö, visad uppskattning från samhället, möjlighet att få arbeta utomlands, etc. Försvarsmakten råder endast över några av dessa faktorer. Vissa hör hemma på den politiska nivån. Andra ställer snarast krav på attitydförändringar i samhället.

Här finns en del att lära av vår omvärld. Den svenska utvecklingen följer ett internationellt mönster och många länder valde att börja rekrytera

på frivillig grund långt innan Sverige. För något år sedan var det av Natos 28 medlemsstater endast fyra som hade värnpliktiga i sina insatsorganisationer.

Incitamentsprogram i omvärlden

I flera länder återfinns olika typer av incitamentsprogram, populärt kallat premiesystem. Bakgrunden är en önskan att behålla soldaterna tillräckligt länge för att de ska hinna arbeta upp färdigheterna och man ska undvika kostsamma avhopp. Programmen fungerar som en morot för soldater att stanna men även att söka sig till försvaret från första början.

Nederländerna har vissa likheter med Sverige. En framgångsfaktor i Nederländerna har varit utbildningsmöjligheter som en förutsättning för social och politisk acceptans för ett system som bygger på att unga tjänstgör under en begränsad tidsperiod och sedan förutsätts gå vidare till en annan karriär. Soldater i Nederländerna ges möjligheten att på fritiden studera vid universitet eller högskolor. Försvarsmakten betalar för genomförd utbildning då betyg kan uppvisas.

Utbildningsspåret är en viktig faktor också i andra länder. I Portugal kan soldater som tjänstgjort i minst fem år få ett stipendium som bekostar utbildningsavgifterna. Dessutom får tjänstgörande studera upp till åtta timmar i veckan och erhåller förtur till vissa utbildningsplatser efter tjänstgöringsperiodens slut. I Storbritannien utgår en engångsbonus till den som väljer att stanna i armén efter de första åren på upp till 7 500 pund. Även en lång rad utbildningar finns att tillgå för att underlätta övergången till det civila livet efter kontraktstidens slut. I Lettland förs diskussioner om att införa en premie för den som väljer att förlänga sitt anställningskontrakt.

Premiesystemen kan ha många olika utseenden och grunda sig i såväl ekonomiska, sociala som utbildningsmäs-

siga förmåner. I grunden måste varje lands förutsättningar vara styrande. Det finns ingen "one-size-fits-all-modell". Ett premiesystem är sannolikt rätt också i Sverige, men hur den exakta utformningen ska te sig bör analyseras av Försvarsmakten.

Även om högre utbildning, som ofta används som incitament i andra länder, är avgiftsfri i Sverige så finns anledning att titta på till exempel studiemedel, praktik och bostäder. Även ekonomiska incitament bör analyseras. En annan del kan vara att se över vilka militära färdigheter som kan över sättas till den civila världen.

Vikten av meritvärde

Ibland möts jag av föreställningen att meritvärde skulle vara någonting skilt från de färdigheter som skapar en bra soldat. Att intyg och certifieringar handlar om att uppfinna saker som egentligen inte har någonting med försvarets verksamhet att göra. "Först ska vi göra dem till bra soldater, sedan får vi fundera på meritvärde" som det nyligen beskrevs för mig.

Här ska inte Försvarsmakten ha dåligt självförtroende. Jag vet av egen erfarenhet att det finns oerhört mycket positivt att ta fasta på. Inte minst ledarskap och förmågan att i en stressig miljö samverka med andra. För vilket företag är inte detta viktiga egenskaper hos medarbetarna?

Den verkliga uppgiften ligger istället i att lyckas diplomera och beskriva kunskaper och erfarenheter på ett sätt som är förståeligt också för den som inte är van vid militär vokabulär. Här inryms en mängd frågor, till exempel vilket stöd i form av diplom, karriärcoachning och intyg soldaten kan räkna med från försvaret för att kunna gå vidare i karriären. En förutsättning för att den anställda ska kunna arbeta upp sina färdigheter och kunna tillgodogöra sig eventuella certifi-

Foto: Johan Lundahl/Combat Camera

Soldaten/sjömannen är en del av samhället och behöver samhällets uppskattning och stöd för såväl sin militära tjänstgöring som övergången till ett civilt arbete vid kontraktstidens slut.

kat, är att vederbörande stannar tillräckligt länge i yrket.

Uppgiften blir än viktigare mot bakgrund av att huvuddelen av de anställda kommer att utgöras av tidvis anställda soldater. En hörnsten i deras kontrakt är att en civil karriär ska kunna gå hand i hand med en militär anställning. Det ställer krav på att bygga broar mellan

försvaret och ett stort antal aktörer: arbetsmarknadens parter, utbildningsväsendet, civila företag och organisationer.

I grunden handlar attraktivitet om att det måste gå att göra karriär som soldat eller sjöman. De killar och tjejer som överväger en framtid inom försvaret, måste känna sig säkra på att soldatyrket inte blir

en karriärmässig återvändsgränd utan tvärtom en språngbräda in i nya karriärer.

Då kommer en anställning i försvaret upplevas som en investering som är värd att testa. Liksom att slutföra. ■

Johan Forssell är riksdagsledamot (M) och ledamot av försvarsutskottet.

Allan Widman:

Elittänkande i rekryteringen

För att få genomföra GMU i tre månader krävs godkända gymnasiebetyg i A-kurserna i svenska, engelska, matematik och samhällskunskap. Rimligt? Hemvärnet har getts dispens. Bilden visar en Hemvärnssoldat. Foto: Daniel Klintholm/Försvarsmakten

Ett favorittema hos socialdemokratiska försvarspolitiker är att den borgerliga regeringen avskaffade värnplikten med minsta möjliga riksdagsmajoritet 2009. Så enkelt är det inte. Värnplikten har varit under avveckling sedan 90-talet. Först avskaffades repetitionsövningarna. När soldaterna ryckte ut efter grundutbildning fick de aldrig mer återkomma till sina

förband. Efter fyra år ”i rullorna” avskrevs de från insatsorganisationen. Sedan försvann utbildningen till kompani- och plutonsbefäl. De sista åren med plikt var bevakningssoldat den vanligaste befattningskategorin.

Ännu i början av 90-talet genomgick i stort sett samtliga vapenföra män militär utbildning. Åren före pliktens av-

skaffande var det bara en av tio som kallades in. Redan i 2004 års försvarsbeslut skrev riksdagen att plikten, så långt möjligt, skulle vara frivillig. För den som skaffar sig ett visst perspektiv är det uppenbart att såväl politiker som myndigheter under lång tid och i stor enighet varit inställda på en övergång till frivillig rekrytering.

Problem

Samtidigt framstår det som tydligt att den frivilliga personalförsörjningen har stora problem. Färre än väntat klarar den grundläggande militära utbildningen (GMU). De förtida avhoppet från tjänstgöringen är dubbelt så stora som Försvarsmakten tidigare bedömt. Insatsorganisation 2014 är ställd långt in i en oviss framtid. Hur kunde det bli så här?

Den kanske viktigaste förklaringen är Försvarsmaktens vurmande för heltidsanställda soldater. I det första riksdagsbeslutet angavs att minst tre fjärdedelar av soldaterna i markstridskrafterna skulle vara tidvis tjänstgörande. Idag är en klar majoritet av dem heltidstjänstgörande, och så sent som i halvårsrapporten 2014 sänker myndigheten prognosen för rekrytering av tidvis tjänstgörande.

Elittänkande

För undertecknad är det uppenbart att motståndet mot tidvis tjänstgörande eller reservister är mycket stort. Det handlar både om fackliga aspekter och ett elittänkande. Samtliga soldater ska ha kompetens att tjänstgöra i de mest krävande,

internationella operationerna utan några nämnvärda förbättringar. Hela försvaret ska vara "tillgängligt inom dagar" och så vidare.

Elittänkandet har också smittat av sig på de teoretiska kraven. Idag strävar man mot att varje officer ska vara akademiker. För att få genomföra GMU i tre månader krävs godkända gymnasiebetyg i A-kurserna i svenska, engelska, matematik och samhällskunskap. Tack och lov har åtminstone Hemvärnet fått dispens från detta.

Med utomordentligt höga krav för tjänstgöring blir rekryteringsunderlaget ytterligt begränsat. Samtidigt blir det naturligtvis svårt att under sex till åtta år erbjuda en utbildning och tjänstgöring som håller kvar en mycket kompetent och krävande soldat.

Se över målsättningarna

Regeringen har givit ett antal uppdrag till Försvarsmakten och andra myndigheter att utreda vilka incitament och andra förändringar som ska rädda situationen. Det är mycket bra, men frågan kan nog ställas om inte också målen för verksamheten måste ses över.

Är det rimligt att mer än var tredje soldat ska vara anställd på heltid? Vilka försvars- och säkerhetspolitiska behov har vi som kräver detta? Är det rimligt att tidvis tjänstgörande soldater ska planeras för deltagande i internationella insatser? Är den pågående akademiseringen av vårt försvar ändamålsenlig?

Ytterst beror våra möjligheter att personalförsörja det militära försvaret på folkförankringen. Den underlättas knappast av att vårt försvar består av ett litet antal, heltidsanställda experter som bedriver en verksamhet som verkar avskild från det omgivande samhället. ■

Allan Widman är riksdagsman (FP) och ledamot av Försvarsutskottet.

Johan Wiktorin:

Osäker säkerhet

I slutet av maj kom Försvarsberedningens säkerhetspolitiska rapport. På det hela taget är rapporten *Vägal i en globaliserad värld* en välskriven och nyanserad produkt.

Den är stark i sina deskriptiva avsnitt. Omvärlden beskrivs väl och nästan alla upptänkliga risker finns uppräknade.

Europas tillstånd problematiseras, nyanserad beskrivning av Ryssland och en tydlig notering om Asiens uppgång återfinns. Troligen underskattar dock Försvarsberedningen de underliggande spänningar som finns i Mellanöstern och Nordafrika, vilket kan leda till geopolitiska skiften i regionen. Likaså saknas djupare finansiella resonemang kring risken för det som kallas för valuta- och handelskrig.

Det finns en större brist i rapporten, vilket är avsnittet om rustningskontroll. Denna består av juridiskt bindande avtal och förtroendeskapande åtgärder.

De tre benen: Conventional Forces Europe, Wiendokumentet om bl a övningsverksamhet och Open Skies om observationsflygningar har mer eller mindre problem. I den förra rapporten 2007 – Säkerhet i samverkan – värderades CFE-avtalet som centralt för europeisk säkerhet. När Ryssland och Nato nu inte utbyter någon information kring detta liksom att Ryssland inte tillämpar Wiendokumentet, så reser sig frågan:

Vad tjänar dessa formuleringar till om "centralt för europeisk säkerhet" och lack-

mustest om vi inte förmår att reagera på provsvaren? Vilka indikatorer krävs för att vi ska erkänna att betydande förändringar har skett?

Ryssland

Mycket av förväntningarna kring rapporten handlade om hur beredningen skulle beskriva Ryssland. Här är det tydligt att blev en ny bild. Rysslands egna problem och politiska beslut avhandlades nyanserat och sakligt.

Ryssland ökar sina militära utgifter omkring 93 % i perioden mellan 2007 och 2015, om siffrorna justeras för inflation enligt SIPRI:s data och Eurostats prognoser. Sverige minskar under samma period sina militära utgifter med ca 15 %.

Nu är inte utgifter samma sak som förmåga. Doktriner och effektivitet har stor påverkan på resultatet. Många hänvisar till den ryska korruptionen som intäkt för att de militära satsningarna inte kommer att gå hem. Denna är alldeles säkert för effektiviteten, men å andra sidan glömmen vi dock bort att Sovjetunionen ingalunda var en effektiv stat.

Vilka lösningar söker då rapporten på detta? Det främsta svaret är ett utökat samarbete med framförallt de nordiska länderna. Det ska kunna omfatta gemensam incidenthantering, utbyte av försvarsplanering och utvecklande av förutläggningarna att ge och ta emot hjälp. Marginaldoktrinen gäller alltså, vilket varit fallet sedan Finland blev självständigt. Det är i princip otänkbart att tänka

Foto: Mikael Kiesbye/Försvarsdepartementet

Försvarsberedningens ordförande Cecilia Widegren överlämnar Försvarsberedningens rapport till försvarsminister Karin Enström.

sig ett militärt angrepp på enbart Sverige.

Vi bör hålla i minnet att den typen av makt vi diskuterar inte bara omfattar våldsmakt, utan även tvångsmakt. Att få andra att göra som man vill utan våld, men med föreställningen om att den kan komma att användas. Det är bara att se på den senare tidens uppladdning i östra Medelhavet, där både flottor från väst och Ryssland försöker att bedriva det som benämns Coercive Diplomacy (Tvingande diplomati).

Kommande rapport

Under sommaren kom Regeringens anvisningar till Försvarsberedningen för nästa rapport. De viktigaste beskederna i dessa var att inriktningen från 2009 skall fullföljas.

Anvisningen säger bland annat:

"Det inkluderar bland annat en insatsorganisation med omedelbart gripbara förband, tillgängliga utan föregående återtagning, utformade, resurssatta och övade för sina uppgifter."

Denna formulering förklarar till del den debatt som förevarit under det senaste året. Att skapa en sådan organisation kräver tillgång till kvalificerad materiel och utbildade förband med

lång träningstid. Det kräver alltså krafttag med hänsyn till de angivna materielbehoven som uppgår till 50 miljarder kronor utöver de budgeterade. På samma sätt förhåller det sig med de nuvarande bristerna i personalförsörjningen, där Försvarsmakten i slutet av augusti lämnade in en översikt av konsekvenserna om lönekostnaderna ska minska med 500 miljoner jämfört med beloppen angivna i Budgetunderlaget 14.

Passagen om att överväga justeringar i personalförsörjningen öppnar för att förändra viktningen mellan tidvis tjänstgörande och kontraktsanställda. Denna signal har Försvarsmakten redan uppfattat och tagit som intäkt för en första förskjutning av den balansen i sitt refererade förslag ovan.

Beredningen ska också redovisa bedömda kostnader för sina förslag och föreslå effektiviseringar för att möta de eventuellt ökade kostnader beredningens förslag kan innebära. Detta tillsammans med slutrapporteringstiden 31/3 2014 indikerar att det inte kommer att bli tal om några återställare inom försvarspolitik, den gamla försvarspolitik vill säga. Till detta kommer också att Försvarsmakten har anmält att obalansen mellan uppgif-

ter och resurser inte uppträder förrän 2015, vilket har skapat en bild utanför organisationen av att problemen inte är så stora i närtid.

Förändringar efter rapporten

Under sommaren satte dessutom Ryssland igång den största övningen på flera decennier. Siffror upp till 160 000 deltagande soldater mobiliserade på ett drygt dygn har rapporterats. Det kan vara överdrivna siffror, men även vid en siffra på 100 000 +, så är det en övning i samma skala som de allra största övningarna under Sovjettiden. En nivå som Försvarsberedningen i sin rapport hävdade att det var långt kvar till.

Sammantaget har vi nu fem indikatorer i negativ riktning när det gäller Rysslands militärstrategiska utveckling:

1. Landet har visat att det kan tänka sig att lösa konflikter med väpnad makt (Georgien 2008)
2. Den ryska statsledningen genomför en våldsam satsning på militär upprustning. De inflationsrensade siffrorna för 2015 motsvarar 0,41 Sovjetunionen i årligt anslag.
3. Kontinuerliga beredskapsövningar som inte anmäls enligt Wiendokumentet. Inget informationsutbyte enligt CFE-avtalet, som är ett juridiskt bindande dokument.
4. Upparbetad förmåga att inom loppet av 24 timmar mobilisera och förflytta över 100 000 soldater till anbefalld operationsriktning.

Det finns alltså mycket allvarliga signaler om både ökad rysk förmåga samt vilja att inte följa internationella normer. Till detta kommer ordentliga svårigheter när det gäller att skapa vår egen beställda förmåga.

Med tanke på det som Försvarsberedningen beskrivit om den tekniska utvecklingen och förändringarna i vår omvärld har jag svårt att se att Insatsorganisation 2014 ens överle-

ver det året. Den är framtagen mot en annan insatsprofil, den är underfinansierad och den är inte dimensionerad för stabilitet i närområdet som huvuduppgift.

Utsikter för en överenskommelse

Det kan bli en svår utmaning för beredningen att komma överens. Hittills har den politiska enigheten ansetts som mycket viktig, vilket inneburit en hel del pragmatism för att nå nödvändig enighet. Man måste också komma ihåg att de politiska partierna har varit mycket överens om försvarets färdriktning sedan mitten av 90-talet. Nu ska rapporten däremot levereras i en valrörelse, där bilden av regeringsduglighet kan spela in hur hårt partierna driver försvarsfrågan. Allianspartierna har bundit sig ganska hårt i den förda politiken, medan det är ett frågetecken för vad de rödgröna partierna kan komma överens om i försvarsfrågan som skulle innebära en ökad försvarsförmåga.

Jokern i leken är vilket budskap som president Obama hade med sig till Stockholm i början av september. Det är ganska tydligt att det amerikanska etablissemang har börjat omvärdera betydelsen av norra Europa i skenet av de ryska rustningarna och prognosen om passage i Arktis. Sverige är naturligtvis en suverän stat, men förhandlingsläget när det gäller den hårda säkerheten är inte det bästa i dessa dagar. "Vi förväntar oss att ni tar er del av ansvaret" är en formulering som säkert diskuterats i de amerikanska förberedelserna.

För att hamna rätt i analysen måste därför Försvarsberedningen i sin kommande rapport svara på frågan: Hur ska Sverige på bästa sätt kunna bidra till stabilitet och säkerhet med militära medel i norra Europa? ■

Johan Wiktorin är VD för Brqthrough.

Sofia Tuvestad:

Alternativ försvarsberedning

I början av sommaren lanserade Internationella Kvinnoförbundet för Fred och Frihet (IKFF) antologin *Det löser sig säkert – civila samhällets skuggberedning till försvarsberedningen*. I antologin skriver nio organisationer om olika risker, hot och långsiktiga lösningar. Medverkar gör Civildförsvarsförbundet, Diakonia, Greenpeace, IKFF, Kristna Fredsrörelsen, Sveriges Kvinno- och Tjejjourers Riksförbund, Svenska Läkare mot Kärnvapen, Svenska Freds- och Skiljedomsföreningen och Östgruppen. I fokus står säkerhetsfrågor som inte går att möta militärt utan kräver civila lösningar.

Civildförsvarsförbundet konstaterar att svenskars kris- hanteringsförmåga tunnas ut, Greenpeace skriver om de allvarliga riskerna med svenska kärnkraftverk, och Diakonia visar hur klimatförändringen hotar att trappa upp konflikter och förvärra instabiliteten i många länder. Våld är en del av mångas vardag även om vi ses som ett land i fred; förra året hade kvinno-, tjej- och ungdomsjourerna tillsammans uppåt 65 000 samtal, något som Sveriges Kvinno- och Tjejjourer skriver om i skuggberedningen. Svenska Läkare mot Kärnvapen skriver om de fruktansvärda konsekvenser som skulle följa om ett regionalt kärnvapenkrig bryter ut mellan Indien och Pakistan. Ingen

svensk myndighet har ålagts eller tagit ansvar för att förbereda samhället inför en sådan situation.

Nya hot kräver nya lösningar

Det finns ett tydligt behov av det civila samhällets röster och expertis i debatten. För det första ser vi att diskussionen som följt efter försvarsberedningens rapport "Vägval i en globaliserad värld" i princip enbart fokuserat på Försvarsmaktens förmåga. Men den militära dimensionen utgör bara en del av beredningens dryga 240 sidors omvärldsanalys. Samma mönster finns i den politiska processen. Den mycket breda säkerhetspolitiska omvärldsanalysen ska nu följas upp med en konsekvensanalys – men den blir försvarspolitisk med fokus på Försvarsmaktens roll och förmåga.

Vilka slutsatser kommer att dras vad gäller behov, förmågor och resurser för det civila, förebyggande arbetet? Rapporten belyser till exempel behovet av en genomtänkt vattenpolitik, givet att vattenkonsumtionen kan öka med 85 procent till 2035, och konstaterar att västvärlden blir alltmer beroende av import. Det finns utmaningar vi redan står inför kring exempelvis matförsörjning, färskvatten och förändrade väderfenomen. Det handlar om samhällets funktionalitet och människors vardag.

Foto: Anton Thorstensson/
Försvarsmakten

Globalisering handlar om att länder och människor knyts samman och att Sverige både påverkas av och påverkar händelser långt bort.

IKFF ser liksom flera andra organisationer en bristande koppling mellan analys och verktyg. Det låter märkligt när försvarsberedningens ordförande Cecilia Widegren (M) i Almedalen kommenterar det breda säkerhetsperspektivet med att beredningens omvärldsanalys är komplex, och att riksdagsledamöter inom andra områden än det försvars- och säkerhetspolitiska "för-

hoppningsvis" kommer att ta med sig denna analys in i deras arbete. Det behövs en utvecklad diskussion om det faktum att andra verktyg än det militära krävs för att förebygga och möta nya hot i den globaliserade värld som försvarsberedningen ser. Är det dags för en säkerhetsberedning?

Sveriges roll osynlig

En annan central del i vår

skuggberedning är att organisationerna som bidrar ser Sverige, svenska medborgare och institutioner som självklara aktörer. Många argumenterar att vi kan agera mer proaktivt för att förebygga våld, konflikter och katastrofer. Den här dimensionen saknas i princip i "Vägval i en globaliserad värld". Krasst uttryckt är det svårt att utläsa vare sig något vägval eller någon robust globaliseringsanalys ur beredningens rapport.

Globalisering handlar om att länder och människor knyts samman och att Sverige både påverkas av och påverkar händelser långt bort, allt snabbare och ibland oväntat. Ändå är Sveriges roll i den globala politiken märkligt frånvarande till exempel i kapitlet

om Mellanöstern och Nordafrika. Dit har Sverige exporterat vapen till makthavare som slagit ned demokratiaktivister med våld, något som Svenska Freds- och Skiljedomsförbundet skriver om i IKFF:s skuggberedning. Samtidigt går svenska bistandsmedel till att stödja människorättsaktivister i samma region. Det är varken klok eller etisk politik.

Det breda säkerhetsperspektivet skapar ibland förvirrade diskussioner kring vad säkerhetspolitik är. Politikområdet som sådant kan givetvis inte bli hur brett som helst. Men vår skuggberedning reser viktiga frågor om hur vi väljer att göra konsekvensanalyser, hur vi fördelar resurser, och om det behövs nya grepp för att binda samman analys och handling. ■

Sofia Tiwestad, politisk handläggare hos IKFF och redaktör för Det löser sig säkert – civila samhällets skuggberedning till försvarsberedningen.

Jan Nygren:

Värden att värna

Min mor kom till Sverige med Röda Korsets vita bussar i april 1945. Det var slutet på en fassansfull femårig resa bestående av fyra år i Lodz ghetto, Auschwitz, slavarbete på Kruppverken i Berlin och därefter till Ravensbrück där hon hämtades av Folke Bernadottes och Röda korsets vita bussar. Hennes livsöde delas av många – då som nu. Hon förlorade i stort sett hela sin familj. Och historien upprepar sig tyvärr ständigt, om än i andra former.

Det är svårt att gradera fasor. Men, min mor återkom ofta till den förtvivlade känslan av att vara utlämnad och försvarslös. Många har vittnat om att upproret i Warszawas ghetto 1943 snarare handlade om stolthet och självrespekt hos dem som tog till vapen, än om möjligheten att vinna denna ojämna kamp.

Nationellt självförsvar

En viktig slutsats av detta är att FN-stadgans rätt till nationellt självförsvar, och de flesta länders lagars rätt till självförsvar för den enskilde, inte bara är en folkrättslig juridisk formulering som ger ett kryphål för enskilda nationer att hålla sig med ett militärt försvar. Den har en djup innebörd i den meningen att den ska garantera folks och enskilda människors okränkbarhet och integritet mot dem som inte respekterar dessa grundläggande värderingar.

Alla krig är av ondo, men alla arméer är det inte!

Utan de allierades och förvisso också Rysslands uppo-offrande insatser under andra världskriget och framför allt dess slutskede hade min mor och hundratusentals andra in-

te överlevt. Och hur Europas styresskick och gränser då hade sett ut kan vi bara gissa. Jag är sålunda djupt tacksam över att det fanns nationer som då hade militär kapacitet att besegra Adolf Hitler. Som bekant hjälpte inga förhandlingar eller överenskommelser.

Svensk kortsiktighet

Diskussionen om det svenska försvarets styrka och utseende har under de senare åren mer och mer utvecklats till en sorts matematisk beräkning av de relativt kortsiktiga potentiella hot vi ser. Det handlar naturligtvis då främst om Rysslands politiska utveckling och militära kapacitet.

Men, även om situationen i Ryssland inte skulle vara så som den nu beskrivs av många – alltså ett Ryssland som målmedvetet förstärker sin militär kapacitet – utan mindre dramatisk, måste Sverige rimligen ändå ha ett starkt försvar.

Det är inte särskilt klokt att grunda svenska försvarsansträngningar på fluktuationer över tioårsperioder i vårt närområde. Vi har tidigare i historien sett hur drömmar om evig fred förvandlats till sin motsats på mycket kortare tid än tio år. Det är dessutom en viktig del av varje nations identitet att kunna bevisa för omvärlden att man är kapabel att försvara sig. Det handlar om nationens självbild. Och då talar jag verkligen inte om färgen på dess innevånare eller vad vi bär för kläder eller talar för språk. Nej, det handlar då om viktiga värden som demokrati, rätten att tänka och tala fritt – kort sagt allt det som har med mänskliga rättigheter att göra. Sådant som verkligen är värt att försvara på

alla plan. En nedskrivning av ett militärt försvars betydelse kladdar tyvärr också ner bilden av vår vilja att försvara grundläggande viktiga värden.

Ett militärt försvars styrka bygger den egna nationens ambition, men också på omvärldens bedömning av denna ambition.

Just nu pekar pilen vad gäller Sverige åt fel håll på båda dessa områden.

En fråga om insikt

Någon har sagt att världen inte blir fredligare för att man vingklipper duvorna. Jag delar den uppfattningen. Att ”gå före och visa vägen” är ingen bra strategi. Den debatten förs oftast i länder med utvecklade parlamentariska system, men är ganska avlägsen i stater som exempelvis Nordkorea.

I den svenska debatten uttalas inte denna ambition. Tack och lov. Men, den budgetmässiga synen på svenskt försvar får den effekten. Den dagsaktuella diskussionen om det svenska försvaret förs på ett sätt som är ganska långt borta från den insikt som fanns hos politiker efter andra världskriget och in i det kalla krigets era.

Det känns angeläget att understryka att det ständigt behövs ansträngningar i internationella fora för att åstadkomma multilaterala överenskommelser, som exempelvis leder till minskning av vapenarsenaler och bättre former för konflikthantering. Men, det är något annat än ”gå-före-attityden”.

Budget versus värdebaserad

Att muren föll betydde dramatiska positiva förändringar i vår omvärld. Men vår förmåga

varför ett försvar?

Foto: Jimmy Croona Combat Camera/Försvarsmakten

Militära maktmedel ska säkerställa nationell överlevnad i den yttersta situationen och grad och art av satsningar på dessa maktmedel kräver en enighet över de politiska partigränserna.

att se in i framtiden ökade faktiskt inte. Rysslands ambitioner är svårtydda. Vi ser en gradvis återhämtning av rysk militär kapacitet. Men, vad vi framför allt ser är ett gap av skillnad i våra respektive länders syn på mänskliga rättigheter. Det är naturligtvis en källa till oro, för att uttrycka mig försiktigt.

Insikten om att omvärlden är bångstyrig och att allt för många länder och regeringar kan liknas vid andra fåglar än duvan borde vara viktiga fundamenta i en seriös debatt om våra försvarsansträngningar. Detsamma gäller rätten att som nation och människa inte bli kränkt och att kunna försvara sig om så sker, liksom behovet av starka institutioner som visar att vi är beredda att försvara grundläggande humanistiska och demokratiska värden. Försvaret är en sådan institution. Budgetmässiga överväganden behövs självklart, men balanspunkten

mellan denna typ av överväganden och de värdebaserade argumenten har förskjutits åt fel håll under de senaste 10–15 åren.

Finns det något mått på vad som är ett starkt försvar för Sverige. Nej, någon enkel ekvation för detta finns inte. Däremot finns det en metod att för omvärlden visa att i alla fall nationen själv är överens om var denna nivå ligger. En blocköverskridande överenskommelse mellan minst de två stora partierna (M) och (S) skulle vara en bra bit på väg. Med tanke på dagens debatt borde detta inte vara en orimlig tanke.

En fråga för regering och riksdag

Ett tips på vägen: Lagg ner Försvarsberedningen som företeelse. Återför frågan till den normala hanteringen mellan regering och riksdag som gäller i alla andra fall. Försvarsberedningarna i sin nuvarande form

är en irrationell dubbelstruktur som bara skapar onödiga låsningar och konflikter. Det är en sak att utreda delar av ett s k budgetområde, men att lyfta ur hela försvarsfrågan till en utredning synes numera bara skapa mer problem än lösningar. En normal ordning skulle också ge större möjligheter till partiledaröverläggningar och också skapa bättre förutsättningar för överenskommelser mellan partierna.

Försvarsfrågan förtjänar en bättre hantering än den vi sett exempel på under de senaste åren. Men, då krävs respekt för försvarsfrågans alla dimensioner. Då krävs också samling och beslutsförhet. Detta synes vara en bristvara i dagens försvarspolitiska debatt – tyvärr. ■

Jan Nygren har bland annat varit statssekreterare i FöD, samordningsminister, Vvd på Saab AB och ordförande i den första Försvarsberedningen.

Andreas Braw:

Låt soldaten vara soldat

Våren 2011 arbetade jag som granatkastargruppchef vid Livgardet. Det är det roligaste arbete jag har haft. Skillnaden mellan den granatkastargrupp jag truppförde under värnplikten och de anställda soldaterna var mycket tydlig. Vi var en fantastisk grupp. Vi hade soldater från hela Sverige som sökt sig till Försvarsmakten och Livgardet, trots att de skulle tjänat mer pengar på andra arbeten och trots att de fick veckopendla och bo på logement. Efter åtta månader slutade jag på kompaniet för att påbörja min officersutbildning. Hösten 2011 släpptes bomben: Logements-sängarna skulle tas bort. Förklaringen var att Försvarsmakten var en arbetsgivare som vilken som helst och behövde därmed inte erbjuda övernattnings- till soldaterna. Man ville inte erbjuda fler förmåner än absolut nödvändigt. Iskan bredde ut sig bland soldaterna som inte hade fått föra fram sin åsikt. Många av veckopendlarna hoppade av. Det uppstod vakanser på befattningar som var svåra att fylla. Soldaterna upplevde sig svikna av sin arbetsgivare.

Dåliga argument

Argument som framfördes var att detta gjordes för soldaternas bästa. Inte skulle dom behöva bo i logement, äta frispizza och bli isolerade tillsammans med andra soldater. Soldaterna skulle integreras i övriga samhället. Poängen var inte nödvändigtvis fel, men integreringen skedde genom att soldaterna kördes på porten av förbandet. Bakom orden om integrering av soldaterna i samhället spökade föreställningen om

Soldatycket är inte "som vilket yrke som helst". Foto: Daniel Klintholm/Försvarsmakten

den farliga förbandsandan. Det insinuerades att soldater som umgås med andra soldater till slut skapar en negativ kultur. Och visst kan uttråkade och demoraliserade soldater ställa till elände, men det är inget annat än en disciplinfråga. Till sist var det en officer som sade det som allt handlade om: "Detta ska ju vara som en arbetsplats som vilken som helst!"

Och just det var det stora tankefelet. Soldatycket är till sin natur annorlunda, och det måste bejakas.

"Madrassdebatten" mynnade ut i att en del soldater fick hyreskontrakt, men förbandet hade ändå förlorat soldater, framåtanda och inte minst pengar på beslutet. Varje kul-spruteskytt, signalist och sjukvårdare kostar pengar att utbilda, och pengar är det sällan gott om i försvaret. Visar inte detta på en av de stora utmaningarna i yrkesförsvaret? Sjömännen och soldaterna är den hårda kärnan i Sveriges försvarsförmåga. Utan dem har vi intet. Om de inte stannar kvar

en längre tid blir uteffekten reducerad.

Spelar då detta någon roll två år senare? Mitt svar är ja. Vi kan dra lärdomar av denna händelse, lärdomar som kan hjälpa oss att behålla soldater och sjömän längre och minska vår personalomsättning – och därmed våra kostnader. Fakta är att:

- varje avhoppad soldat är ett misslyckande.
- hög personalomsättning är inte önskvärt.
- varje vakans är en kostnad i effektivitet.
- Ju mer motiverade soldater och sjömän, desto bättre löses stridsuppgiften.

Vad är det då som motiverar soldaterna? Pengar är förvisso en nödvändighet för att de ska kunna leva ett drägligt liv, men är personalomsättningen bara en fråga om ekonomi? Att Försvarsmakten inte har råd att ge skälig lön till sina anställda är en ekonomisk fråga. Det är inget vi på lägre nivå kan påverka. Många av oss accepterar den. Vi väljer Försvarsmakten av andra

anledningar. Dessa utgör Försvarsmaktens tillgångar som arbetsgivare. Samtal med anställda soldater tyder på att samhörigheten är viktig, liksom stridsuppgiften, statusen och kulturen. Med hjälp av dessa kan vi få en högre effektivitet under en längre tid av soldaterna – och detta till små kostnader.

Sammanhållningen

Det finns få andra yrkesgrupper som har en så stark sammanhållning som soldater. Solidariteten mot den egna gruppen är så stor att de offrar sig för varandra. I en väl fungerande militär grupp existerar inte det individuella egenintresset. Det är en stor tillgång och något som kan betonas mer. Grupper växer inte ihop automatiskt, utan gör det när de löser svåra uppgifter tillsammans. Det är därför ledningens ansvar att hela tiden utmana sina kompanier, plutoner och grupper. Den pedagogiskt bevandrade kan naturligtvis härleda detta till teorier om läromiljöer och lärotillfällen, men det handlar lika mycket om att bygga grupper – en av chefers mest fundamentala uppgifter! En soldat som är beredd att riskera sitt liv för sina kamrater, blir mindre benägen att avsluta sin anställning i förtid.

Kulturen

Sammanhållning skapas även genom gemensamma kulturella nämnare. Vår uniform utgör en sådan nämnare, liksom vårt språk, vår disciplin och förbandsspecifika traditioner. Hit räknas även den förbandsanda, som vissa menar är skadlig. Tvärt emot vad livgardesofficern i artikelns början menade, måste vi hindra Försvarsmakten från att bli en arbetsplats i mängden. Tyvärr genererar denna interkultur viss rädsla internt i organisationen, och kanske mest hos högre chefer. Kompanisånger, fanor och plutonssköldar har exempelvis förbjudits efter några pinsamma skandaler. Det minsta motståndets lag gör att det kompromissas med unifor-

mens bärande, formella grunder och militärt uppträdande. Är det rimligt att officerare begär att få kallas för sitt förnamn och inleder sin undervisning med "Hej"? Naturligtvis kan det verka bekvämt att avstå från sin militära identitet. Bland soldater jag har träffat är det dock mycket få som efterlyser en sådan kursändring. Att upprätthålla och utveckla den militära kulturen ingår i befälens uppgifter, och några giltiga ursäkter för att avstå finns knappast.

Stridsuppgiften

Försvarsmakten och dess förband är till sin natur uppgiftsorienterade. Soldaterna är i regel än mer uppgiftsinriktade. Få är de soldater som inte uppskattar att få öva sin stridsuppgift. Soldater vill i regel bli experter. Tyvärr tas deras tid upp av mycket annat. Att sitta i vakten och att gå allehanda utbildningar som inte bidrar till stridsuppgiftens lösande bidrar i längden till sänkt motivation. Stridsuppgiften är vägen till soldaternas hjärtan och måste övas och åter övas.

Hotet mot våra förbands effektivitet är, vid sidan av den krassa ekonomiska verkligheten, en hög personalomsättning. Soldater slutar sin tjänstgöring när de upplever arbetsgivaren som oengagerad. Chefer som inte vill utnyttja soldaternas maxpotential, som följer det minsta motståndets lag i det vardagliga arbetet och som inte manifesterar sin lojalitet gentemot soldaterna, bidrar till den höga personalomsättningen. Soldaterna måste känna sig behövda för att stanna i tjänst.

Om vi vill bygga det starka och professionella försvar som Sverige behöver, måste vi ta vara på soldaterna. Inte genom pretentiösa teorier om teambuilding och mer administration, utan att helt enkelt genom att låta dem vara soldater. ■

Andreas Braw är kadett och studerar vid Militärhögskolan Karlberg.

Korridoren till Kaliningrad lyfter fram betydelsen av politisk beslutskompetens grundad på strategisk insikt. Bilden visar statsminister Fredrik Reinfeldt på besök hos den svenska kontingenten i Afghanistan.

Combat Camera/Försvarsmakten

Barack Obamas Sverigebesök 4–5 september var historiskt, men det kändes nog större än vad det verkligen var. Dock säkerligen bra för att stärka det bilaterala militära samarbetet mellan Sverige och USA. Det skrevs dock inte historia utan besöket ska mer ses som ett symboliskt kvitto på hur mycket USA uppskattar Sveriges bidrag vid internationella insatser. Och så spelade förstås Obamas konflikt med Putin om den läckande Snowden sin roll för besöket.

Putin spelade också en roll i den gemensamma nordisk-amerikanska deklaration som gjordes efter Obamas möte med de nordiska statsministrarna. Man vill se ett ökat samarbete på säkerhetsområdet, som också ska inkludera de baltiska staterna. I planen ligger ett nytt forum för årlig dialog.

Och nog finns det åtskilligt att tala om – och undra över.

Panik var nära att bryta ut i panelen med försvarspolitiker i Sälén för några år sedan. Problemet var att de ställdes inför frågan om hur Sverige mot bakgrund av solidaritetsförkla-

Tankar om det otänkbara

ringens utfästelser skulle agera i händelse av "elände" i Baltikum. Det gavs aldrig något svar på hur Sverige skulle agera i det krisscenario som målades upp.

På Kungliga krigsvetenskapsakademiens blogg *Försvar och säkerhet* har Johan Wiktorin i berättelsen *Korridoren till Kalingrad* beskrivet ett tänkt krisförlopp i närområdet som Sverige dras in i. Han tecknar en bild av såväl olika aktörers handlande, som hur händelser utvecklas slag i slag. Inte minst är tydliggörandet av betydelsen av militär styrka i ett skymningsläge en tung poäng.

Wiktorin har klätt ett scenario i skönlitterär språkdräkt och därmed gjort det tillgängligt för en bredare krets. Det blir rätt dystert. Men är inte det här att måla fan på väggen, är en invändning som ibland förs fram mot uppmålandet av drastiska scenarier. Svaret är att det beror på.

Ett scenario är inte en prognos och säger inte heller något om sannolikheten för att händelser ska inträffa. Detta öppnar dock inte vägen för att bara att "hitte på". Fantisera om framtiden kan man förstås alltid göra, men för att scenarier ska kunna användas som meningsfulla verktyg för analys krävs att det ska vara möjligt att trovärdigt kunna argumentera för att dess olika delar är, just det, trovärdiga.

Annorlunda uttryckt: Detta kan hända och därför måste man också förhålla sig till den tänkta framtiden.

Exempel på testfrågor kan vara:
– Är det trovärdigt att Putins Ryssland rustar och vill ha en egen intresssfär i "det nära utlandet"?

– Är det trovärdigt att en baltisk stat skulle kunna bli provocerad av Ryssland?

– Är det trovärdigt att USA kan komma att resa krav på tillträde till svenskt territorium?

– Är det trovärdigt att Sverige inte kan försvara Gotland?

– Är det svenska försvaret trovärdigt?

– Och så vidare.

Tyvärr präglas scenariots stomme av stor trovärdighet – om sedan aktörerna i en konkret beslutssituation skulle spela spelet på exakt samma sätt är förstås en annan sak.

Korridoren till Kalingrad avslutas med att statsministern erinrar sig en dragning av chefen för MUST om framtida styrkejämförelser i närområdet och slås av hur turligt det är att krisen inte hade inträffat fyrafem år fram tiden.

Vid dragningen hade statsministern inte insett relevansen för den pågående krisen men nu "i eftertankens kränka blekhet" förstod hon och drog slutsatsen: "Det ska inte ske".

Om det verkligen blev så får vi inte veta. Vi vet inte heller om det först är efter en kris som Sveriges verkliga statsminister ska dra samma slutsats. Det vi vet är att Sverige kan bidra mer – genom att jämna ut styrkejämförelserna – för att bevara lugn i närområdet och därmed ro här hemma. ■

Claes Arvidsson är fri skribent, författare och tidigare ledarskribent på Svenska Dagbladet.

Läs Korridoren till Kalingrad: kkrva.se/korridoren-till-kaliningrad-epilog-i-eftertankens-kränka-blekhet/

vårt försvar

FÖR FRED, FRIDET, FRAMTID

allmänna försvarsföreningens tidskrift.
Debatt om säkerhetspolitik och totalförsvar. Utkommer med fyra nummer per år.

Ansvarig utgivare: Maria Nyberg Ståhl

Redaktör: Tommy Jeppsson

Redaktion och expedition:
allmänna försvarsföreningen, se nedan.

Redaktören personligen:
Bodängsvägen 23, 760 10 Bergshamra
Tfn: 070-546 05 68
e-post: jeppsson.tommy@hotmail.com

Redaktionskommitté:
Redaktör Claes Arvidsson, ordförande
Generalsekr. Stefan Ring, aff
Redaktör Tommy Jeppsson
Hemvärnsombudsman Mats Jonsson

Prenumeration: 200 kr/kalenderår

Lösnummer: (beställs hos expeditionen)

Annonser: Redaktionen

Annonsspriser:
Helsida: 4.800 kr Halvsida: 3.000 kr
Kvartsida: 2.100 kr Åttondelssida: 1.500 kr

Fyrfärg:
Helsida: 9.300 kr Halvsida: 7.500 kr
Kvartsida: 6.500 kr

Layout och sättning:
Annette Hofvander, Text å Form AH AB

Tryck: Tryckerigruppen AB, Uppsala

Tidningens uppfattning framgår av ledarsidan.
För åsikter framförda i övrigt redaktionellt material svarar respektive författare.

aff

FÖR FRED, FRIDET, FRAMTID

grundad 1890

allmänna försvarsföreningen: aff är en ideell förening, fristående från myndigheter och politiska partier. Föreningens ändamål är att aktivt delta i den säkerhets och försvarspolitiska debatten genom föredrag, diskussioner och seminarier för att främja Sveriges förmåga att möta såväl militära som andra former av samhällshot.

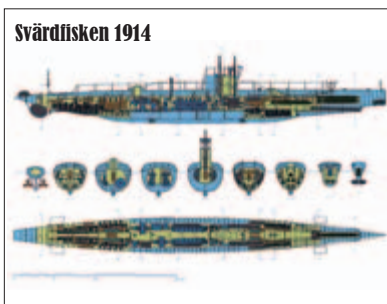
Ordförande: Maria Nyberg Ståhl

Vice ordförande: Bengt Axelsson

Generalsekreterare: Stefan Ring

Expedition:
Telefon(svarare) 08-678 15 10.
Postadress: Teatergatan 3, 1 tr
111 48 Stockholm
Bankgiro: 482 8885
Plusgiro 127 11-8
E-post: aff@aff.a.se
Hemsida: <http://www.aff.a.se>

allmänna försvarsföreningen vill verka för en försvarsdebatt med god spridning. Publicering av artiklar införda i **vårt försvar** medges med angivande av källan. Ekonomiska villkor avtalas med respektive författare.

Idag är vi ett högteknologiskt försvarsföretag, med verksamhet på flera orter och kunder över hela världen. 2013 är ett märkesår för oss, på flera sätt.

Kockums är verksamheten i Malmö, där vi konstruerar ubåtar och bygger Stirlingmaskiner så ubåtarna kan verka under vattnet, vecka in och vecka ut - utan att behöva gå upp till ytan. Kockums har i Malmö byggt ubåtar sedan 1913, alltså i ett sekel jämnt. Många andra verksamheter har funnit på vägen, bland annat var varvet i Malmö några år på 60-talet världens största.

Kockums är verksamheten i Karlskrona, arvtogare till Karlskrona örlogsvarv. Där har örlogsfartyg i trä, stål och komposit konstruerats och tillverkats sedan 1600-talet. Det grundades, i mars månad, för exakt ett tredjedels millennium sedan - 333 år och fyra månader.

Kockums är också verksamhet i Muskö. Vi hyr stora delar av den underjordiska basen där, och har tagit över försvarets underhållsverksamhet som utförs i berget. Den är en direkt arvtogare till Stockholms örlogsvarv, med verksamhet som startade någon gång på 1500-talet.

Vår verksamhet idag handlar om att utveckla, bygga och underhålla örlogsfartyg och ubåtar. Tillsammans utgör verksamhetsorterna, och de människor som arbetar och arbetat där, historien bakom dagens Kockums.

Vi hälsar läsarna av vårt försvar en trevlig höst!